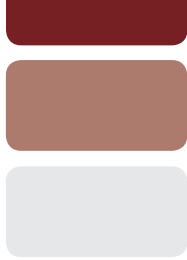

SZÁZADVÉG
a l a p í t v á n y

Jó kormányzás és az állam 2009

A Századvég Alapítvány
Politikai Barométere
az ország állapotáról

JÓ KORMÁNYZÁS ÉS AZ ÁLLAM 2009

A Századvég Alapítvány Politikai Barométere
az ország állapotáról

Tartalom

BEVEZETÉS

Mi is az a Századvég Politikai Elemzések Központja? | 5

SZAKPOLITIKÁK

Gazdaságpolitika | 7

MIRE VÁLLALKOZUNK? | 7

MI A HELYZET? | 7

MI A PROBLÉMA? | 8

Egészségügy | 9

AZ ALRENDSZER AKTUÁLIS ÁLLAPOTA 2009 VÉGÉN | 9

MI A PROBLÉMA? | 9

JAVASLATOK A JELENLEGI HELYZETBEN? | 10

Oktatáspolitika | 11

MI A HELYZET? | 11

MI A PROBLÉMA? | 12

MELYEK A JAVASLATAINK? | 13

Területi közigazgatás | 15

MI A HELYZET? | 15

MELYEK A PROBLÉMÁK? | 15

MI A JAVASLAT? | 17

Biztonság- és katonapolitika | 18

MI A HELYZET? | 18

MI A PROBLÉMA? | 19

MELYEK A JAVASLATAINK? | 20

VÁLSÁG

A rendszerváltás válsága | 23

TÉZISEINK | 23

A gazdaságpolitikai stratégialkotás válsága | 27

ALAPVETÉSEK | 27

INKOHERENS ÁLLAMI SZEREPELFOGÁS. MINDEN BAJOK KEZDETE? | 27

A KÍSÉRLETEZGETÉSEK ÉVTIZEDEI: A PRÓBA-HIBA ELJÁRÁS A GAZDASÁGPOLITIKÁBAN | 27

KÖVETKEZTETÉSEK | 28

A költségvetés-készítés válsága | 29

A társadalom válsága | 31

Autonómiák válsága | 33

A biztonság válsága | 35

GAZDASÁGI VÁLSÁG – GAZDASÁGI BIZTONSÁG | 36

SZOCIÁLIS VÁLSÁG – SZOCIÁLIS BIZTONSÁG | 36

A KÖZREND VÁLSÁGA – KÖZBIZTONSÁG | 37

KATONAI BIZTONSÁG – KÜLÖNÖSEBB VÁLSÁGTÜNETEK NÉLKÜL | 37

Referencia irodalom | 39

A „Jó kormányzás és az állam 2009” kutatási projekt résztvevői | 41

Mi is az a Századvég Politikai Elemzések Központja?

A Századvég Alapítvány szervezeti keretében 1996 elején alakult meg a kutatási programokat koordináló központ, a Századvég Politikai Elemzések Központja, amely független, a gazdasági, társadalmi és politikai kutatások területén dolgozó intézményként immár tizenkét éve működik.

A kutatási központ külső megrendelésre indított projektek, és önálló vagy partnerintézményekkel közös finanszírozású programok keretében végzi tevékenységét. Tudományos profiljához empirikus kutatások, ifjúságkutatás, kormányzatkutatás, e-government-kutatás, politikatudományi alapkutatások, valamint ISSUES-kutatás, azaz public policy-elemzések tartoznak (<http://www.szazadveg.hu/kutatas/index.php>).

A Századvég Politikai Elemzések Központja a Forsense Piackutató Intézettel közös választáskutatási program keretében vizsgálja a magyar választóközönség körében a pártpreferenciák és választói véleményklíma alakulását, és eredményeit havi rendszerességgel háttérelmézések formájában hozza nyilvánosságra (<http://www.szazadveg.hu/kutatas/alap.php?id=1002>).

A központ rendszeres kutatásai mellett költségvetés-elemzést, szakpolitika-figyelést, médiaelemzést (MTV-kutatás, blogkutatás), diplomata-briefengeket, valamint kül- és belpolitikai háttérelmézést (ország-tanulmányok, politikai erőter-vizsgálat) is végez (Lásd a központ 2007-es kutatási programját: <http://www.szazadveg.hu/kutatas/index.php>).

A központ eredményeit különböző fórumokon (szakmai konferenciák) és orgánumban (Kormányzás-kötetek, a Nemzeti Érdek és a Századvég folyóirat, a Politikai Barométer, a Szakpolitikai Figyelő és a Műhelytanulmányok e-kiadványok hasábjain, valamint a Századvég Alapítvány honlapján) teszi a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé.

A központ kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik: számos nemzetközi kutatóintézmény (Constantinos Karamanlis Institut for Democracy • görög, CEVRO – Liberálně-konzervatívni akademie • cseh, Spoločnosť Farkasa Kempelana • szlovák, Institute dr. Joze Pucnik • szlovén, Chargée de Recherche Europe – International Fondation pour l'Innovation Politique • francia) partnereként közreműködik egyebek mellett a European Ideas Network, az ÖIES, illetve a NISPAcee munkájában.

A Századvég kutatási tevékenységének alapkonceptiója arra a megfontolásra épül, hogy a gazdasági, politikai, társadalmi kérdésekben történő döntés, a stratégiai tervezés elengedhetetlen feltétele a makro dimenziókban zajló gazdasági és társadalmi folyamatok, illetve e folyamatok kölcsönhatásainak ismerete és megértése. A megértés és a sikeres reagálás a kellő időben megszerzett és a lényeges információkat megvilágító ismereteken nyugszik, amelyek biztosításához az integrált kutatások jelentik a leghatékonyabb eszközt. A Századvég kutatási programjainál ezért különös hangsúlyt fektet arra, hogy az adott területen elmélyült tapasztalatokkal rendelkező szakemberek bevonásával, a különféle

kutatási és elemzési módszerek leghatékonyabb integrációjával lássa el feladatait.

A kutatási programok egyik kitüntetett célja, hogy a kutatási eredmények szakmai, illetve szükség esetén szélesebb nyilvánosság előtt történő megjelenítésével hozzájáruljanak egyes nemzetstratégiai szempontból fontos témák napirendre kerüléséhez, valamint felvetéseket és javaslatokat fogalmazzanak meg lényeges társadalmi, gazdasági és politikai döntések előkészítéséhez. A Századvég Politikai Elemzések Központja által elindított JÓ KORMÁNYZÁS ÉS AZ ÁLLAM 2008-2010 elnevezésű kutatási program ezzel a misszióval indult útjára. A program éppen ezért az akuttá vált társadalmi-gazdasági kérdések public policy típusú felvetését és megválaszolását, a közbeszéd problémafelvetéseinek a gazdasági és a politikai elit szakmai színtereivel történő összehangolását, illetve a kormányzati,

az üzleti és a szociális szféra között húzódó erősödő törésvonalak eliminálását tűzte ki célul.

A program keretében a Századvég Elemzések Kutatási Központja a The Heritage Foundation Issues' köteteinek mintájára, folytatva az elmúlt évben elkezdett vállalkozást, éves kutatási eredményeit összegző kötetében (JÓ KORMÁNYZÁS ÉS AZ ÁLLAM 2009. A SZÁZADVÉG ALAPÍTVÁNY POLITIKAI BAROMÉTERE AZ ORSZÁG ÁLLAPOTÁRÓL) helyzetképet ad az ország állapotáról, azonosítja a megoldásra váró problémákat és nemzetstratégiai kérdésekhez méltó felelősséggel javaslatokat is megfogalmaz a diagnózisként felállított problémák orvoslására. Teszi mindezt abban a reményben, hogy a kötetben foglalt felvetések hozzájárulnak a megoldásra vonatkozó szakpolitikai és átfogóbb értelemben vett társadalmi viták és diskurzusok kialakulásához.

Gazdaságpolitika

MIRE VÁLLALKOZUNK?

Magyarországon több olyan intézmény, érdekvédelmi szervezet, szakmai kamara működik, amely rendszeresen ad láttelepet a magyar gazdaság állapotáról. Ezek mellett a hazánkban zajló ökonómiai folyamatokat külföldi pénzügyi szervezetek, hitelminősítők, szakértők garmadája vizsgálja. A gazdasági folyamatok mögötti gazdaságpolitikai (policy) és az attól elválaszthatatlan pártpolitikai (politics) típusú szemlélet kutatáson belüli egymásra hatásának bemutatására, illetve a két erőter közötti összefüggések megjelenítésére azonban az említett szereplők ritkán vállalkoznak. Ezen a téren vált hiánypótló tevékenységgé a Századvég Alapítvány alapkutatói programjában helyet kapott gazdaságpolitikai vizsgálódások sora. Az elmúlt időszakban a Századvég olyan szakpolitikai elemzésekkel jelentkezett, amelyekben a gazdaságpolitika politikai értelme, társadalmi dimenziója és pénzügyi aspektusa hasonló fajsúllyal jelentek meg. Vizsgálódásaink tárgyát ekképpen nemcsak a puszta számok és a prudens piaci törvényszerűségek, hanem az azt befolyásoló politikai döntések és az azok következményeként leírható társadalmi hatások képezik.

MI A HELYZET?

A makrogazdasági adatokat elemezve egyelőre úgy tűnik, nem lélegezhet fel a magyar gazdaság, a válság nem ült el, az ország teljesítőképessége azonban elhagyni látszik a mélypontot. Bajnai Gordon nyilatkozata szerint ma is válság van, az ország ugyanakkor eltáncolt az államcsőd széléről. Az államcsőd kockázatának eltűnése ugyanakkor nem lehet jelentős gazdaságpolitikai erény, hiszen hasonló veszélyekkel egyik uniós országban sem kell számolni, mi viszont egy jelentős részben már lehívott, 20 milliárd eurónyi hitelkerettel tudtuk azt produkálni, amire régiós versenytáraink csekély segítséggel vagy saját erejükből voltak képesek. Minden kétséget kizáróan Magyarország helyzete, megítélése jobb, mint egy évvel ezelőtt, a válság ki-robbanásakor, a válságkezelés, amelyre a kormány olyannyira büszke, azonban nagy áldozatot kíván. Nemzetközi versenyképességünk, teljesítőképességünk, a magyar társadalom és a reprodukciós al-rendszerek állapota ugyanis tovább romlott. A krízis okozta változások, a kormányváltással együtt, olyan helyzetet teremtettek, amely lehetőséget adott volna a magyar gazdaságpolitika paradigmatis újragondolására: az adórendszer hatékonyságának növelésére, a kkv szektor és a nagyvállalati szféra közötti egyenlőtlenségek tompítására, a hazai befektetések támogatására, a gazdaság regulatív rendszereinek reformjára, a mérhetetlen korrupció, a fekete- és szürkegazdaság

megfekezésére. A feltárulkozó, új helyzetben egy erős kormány hozzájárulhatott volna ahhoz, hogy gazdaságpolitikai értelemben új időszámítás kezdődjön meg Magyarországon. Ehelyett azonban nem történt, ma sem történik más, mint fantáziátlan és a fellendüléshez önmagában kevés ELVONÁS politika, melynek lényege nem más, mint a társadalom, az oktatásügy, az önkormányzatiság, az egészségügy, a kultúra kivéztetése a fiskális egyensúlypolitika oltárán.

MI A PROBLÉMA?

◆ A magyar gazdaság és társadalom még mindig válságban van. A felvett nemzetközi hitelek törlesztése óriási terhet rak a magyar adófizetők vállára, az államadósság - az önkormányzati szektor, vállalatok és a háztartások hitelállományával együtt - meghaladja a GDP 100 százalékát.

◆ A piaci verseny tompult, de a versenyben a hazai kis és közepes vállalkozások még inkább leszádkadtak a multinacionális szektortól.

◆ Az 1800 milliárdos felsrófolt bankmentő csomag nem érezteti hatását a vállalkozások mindennapjaiban, az ÚMFT forrásait nem sikerült kellő ütemben és hatékonysággal gazdaságfejlesztési intézkedésekre fordítani.

◆ A gazdaság fellendítésének egyik mentsvárát az Európai Unió források eddignél hatékonyabb allokációja adja. A közösségi források kifizetése azonban 2009-ben is akadozott, hiába a lekötött összegek és az aláírt szerződések a vállalkozások nem jutottak időben pályázati pénzhez.

◆ A munkanélküliség rekord méretű és tovább növekszik, a közmunkaprogramok és a munkahely-

megtartó intézkedések nem értéke el céljukat. A foglalkoztatottak számának csökkenése miatt az állam szociális kiadásai az államháztartás passzívumával együtt emelkednek.

◆ Az ipari termelés, a gazdaság expanziós szintje csökken, az adóterhelés magas, soha annyi vállalkozás nem ment még tönkre egy éve alatt, mint 2009-ben.

◆ A bérek vásárlóértéke és a fogyasztás visszaesett.

◆ Nincs erős és következetesen alkalmazott szabályozási környezet a korrupció és a feketegazdaság visszaszorításáról.

◆ Szigorúbb közbeszerzési törvény, új pártfinanszírozási törvény, szigorú közpénzügyi jogszabályokra lenne szükség.

Egészségügy

AZ ALRENDSZER AKTUÁLIS ÁLLAPOTA 2009 VÉGÉN

A 2009-ben folytatott egészségügyi kutatásaink ismételen arra az eredményre jutottak, hogy a második Gyurcsány-kormány 2006-os hatalomra kerülésével megkezdett radikális egészségügyi reform következményeként az alrendszer státusa nem hogy nem javult, hanem a megoldatlan finanszírozási feltételek eredményeként a vizsgált év folyamán a helyzet korábban soha nem látott mértékűre romlott. Valóságok lettek a korábban sok esetben hangoztatott félelmek, így például néhány kórház esetében valóban napi problémát jelent az ellátás megfelelő színvonalának biztosítása. A rendszer összeomlása 2009-ben is kizárólag a kiemelkedő humán erőforrás miatt maradt el. Az aktuális helyzet tehát úgy foglалható össze legjobban, hogy a hangzatos tervek és a nagy ívű fejlesztési koncepciók ellenére mára világossá vált, az Egészségügy Zöld Könyvének megalkotásával egy olyan átgondolatlan, ám radikális változásokat sürgető program vette kezdetét, amely nem vette figyelembe az alrendszer tényleges lehetőségeit, s ami talán még ennél is súlyosabb, nem fordított figyelmet a beteg-társadalom és a szakma elvárásaira sem. S ha 2009-ben a dacos reformlendület már nem is jellemezte a kormányzat szakpolitikai döntéseit, mégsem történtek érdemi lépések a hibák korrekciójára. Mindezek hiányában 2010 elején nem mondhatunk mást, minthogy egy hosszas vergődés végén utol-

só tusáját vívja az egészségügy. Ebben az esetben már nem az a kérdés, hogy összeomlik-e a rendszer, hanem az, vajon meddig sikerül életben tartani azt?

MI A PROBLÉMA?

Az egészségügy jelenlegi helyzetével kapcsolatban a legfontosabb problémáknak a következőket gondoljuk:

1. Az egészségügy jelenlegi finanszírozási rendszere mind a fekvő-, mind a járóbeteg ellátás esetében alkalmatlan feladatai ellátására. A 2006-ban megkezdett reform természetesen tartalmazott utalásokat e rendszer logikus és ésszerű átalakítására, azonban erre mind a mai napig nem került sor. S nem csak, hogy nem került sor, hanem az év folyamán a finanszírozásban súlyos disszonancia jött létre. Először a TVK-t felváltotta az EMAFT, azaz az előre meghatározott alapdíjjal finanszírozott teljesítmény rendszere. A kormány év közben azonban érzékelte az EMAFT súlyos hiányosságait, melynek eredményeként visszaállította a korábbi rendszert, növelve ezzel a finanszírozást jellemző káoszt.
2. Kutatásaink során arra a megállapításra jutottunk, hogy a korábbi reform legnagyobb hibája, hogy a korábbi járó beteg ágyak helyett megígért járó beteg órákat nem teljesítette a szaktárca.

3. Ennek eredményeként a korábban fekvőbetegként kezelték ápolásának lehetőségei radikálisan lecsökkentek, ezen a területen 2009-ben semmiféle változás nem történt. Ezzel párhuzamosan a megnövelt rehabilitációs ágyak jelentős részén (közel 50 százalékán) valójában nem rehabilitációs ellátás zajlik, hanem krónikus ápolás. Ez azonban nem jelent mást, minthogy ismételten nem a valós ellátás, a valós munka után kapják az egyes kórházak a juttatásaikat.

4. A 2008-as évtől eltérően, 2009-ben a háziorvosok körüli figyelem szinte teljesen megszűnt. Az év folyamán azonban nem változott finanszírozásuk, amely finansiális nehézségeket okozott. A H1N1 járványban, pedig olyan plusz feladatokat kaptak, amelyek kompenzációja nem történt meg. Függőben levő problémának gondoljuk továbbá, hogy a háziorvosi rendszerben túlságosan megnövekedtek az adminisztrációs terhek, amelyek az ellátástól veszik el az időt.

5. Sajnos 2009-ben megjelent egy régi probléma, amely azonban a Székely-féle minisztériumra korábban nem volt jellemző. A miniszter a korábban Molnár Lajos illetve Horváth Ágnes minisztersége idején tapasztalt kompromisszumképtelenség jegeit 2009-ben számos esetben mutatta fel, első sorban a kórház-finanszírozás és a H1N1-oltóanyag kapcsán kialakult konfliktusok alkalmával.

JAVASLATOK A JELENLEGI HELYZETBEN?

Az egészségügy problémái nem új keletűek. A rendszerváltás óta folyamatosan romlik a helyzet. Ennek oka elsősorban az, hogy a megoldási javaslatok egyetlen esetben sem voltak képesek megfelelően kezelni a problémákat. Természetesen mi sem tu-

dunk olyan ajánlásokat megfogalmazni, amelyek megoldhatnák az alrendszer egészének helyzetét, azonban kutatási eredményeink alapján megfogalmazhatunk olyan javaslatokat, melyeket a jövőben érdemes lehet figyelembe venni:

1. A legfontosabb a szaktárca kompromisszum-készsége és az ehhez szorosan kapcsolódó realista átalakítási törekvések meghatározása lenne. Erre azonban a 2010-es választások előtt már nem látunk reális esélyt. E területen a szükséges lépések a 2010-ben felálló új kormányra maradnak, ahogyan ez szinte minden itt megfogalmazásra kerülő javaslattal kapcsolatban igaz.

2. Továbbra is megoldatlan, ezért továbbra is szükséges a lehetőségek és az elvárások feltérképezése. Fontosnak gondoljuk azonban, hogy nem egy, a minisztérium kizárólagos igényeinek megfeleltetett anyag készüljön, ahogyan arra 2006-ban került sor.

3. Olyan költségvonzat szisztémát kell kialakítani az egészségügyben, amely képes reflektálni az egészségügy valódi viszonyaira. Ennek hiányában a finanszírozási struktúra változatlan marad, és nem lehet képes ellátni minimális feladatát sem.

4. A háziorvosok esetében a finanszírozás kérdését tisztázni kell. Nem tartható fenn a rendszer ugyanis abban az esetben, ha hosszú évek után reálértéken továbbra sem emelkedik a finanszírozás mértéke.¹

5. A 2009-es év sem hozta meg gyógyszer-gazdaságossági törvénnyel kapcsolatban a megfelelő változásokat. A 2010-es évben mindenképpen elkerülhetetlennek gondoljuk egy végső változat kidolgozását, amely nem jelenthet anyagi fenyegetettséget az ellátásban dolgozóknak.

.....
¹ Sőt 2010 januárjában a kormányzat döntése nyomán a házi-orvosok és a házi gyermekorvosok kártyapénzét is csökkentette a kormányzat arra hivatkozva, hogy kiadásai a szuperbruttósítás eredményeként csökkeni fognak. Ez azonban korántsem biztos.

Oktatáspolitiká

MI A HELYZET?

Közoktatás

◆ A hazai oktatási ágazat súlyos válságba jutott az elmúlt években. E válság érinti a finanszírozást, az oktatáspolitikát és az oktatás szakmai kérdéseit is. A bal-liberális kormány 2002-es újbóli hivatalba lépése óta az oktatás vesszőfutása rögzíthető. Ennek csak egyik megnyilvánulása, hogy évről évre tízmilliárdokkal csökken az ágazat költségvetési támogatása, aminek a következménye az iskolák bezárása vagy intézmények összevonása, és 2009 őszére statisztikailag is érzékelhető módon csökkent a pedagógusok létszáma is. A kormányzaton belül az oktatáspolitikai képtelen saját érdekeit megfelelően képviselni, évről évre hangtalanul tűri a költségvetési leépítést.

◆ A 2010-es költségvetés nemhogy javítaná az ágazat lehetőségeit, hanem drámai romlásról tartatunk. A beterjesztett költségvetés még több mint 60 milliárd forinttal rövidítette volna meg a szféra egészét, míg az elfogadott költségvetés adott némi adómorzsát a köz- és felsőoktatás számára.

◆ A pedagógusok helyzete sem javult az elmúlt egy évben, sőt anyagi és erkölcsi értelemben is inkább negatív elmozdulásról beszélhetünk. Takarékosági okok miatt elvonták a 13. havi fizetést – igaz

jövedelemlafonhoz kötötten volt kompenzáció –, a bérek nem emelkedtek, az Új Tudás program keretében eredetileg meghirdetett pályakezdő bérpótlékre vonatkozó javaslatot pedig visszavonták. Erdemben nem csökkent az adminisztratív kötelezettség sem, ugyanakkor az iskolafenntartók nehéz helyzete miatt egyre nagyobb a nyomás a tanárokon, egyre többször kényszerülnek arra, hogy a szigorúan vett oktatási feladatokon túli munkáikat ingyen, hivatásszeretetből végezzék el.

◆ Kétségtelen tény mindezek ellenére, hogy a kormányzat által gyakran hangoztatott érv a gyermeklétszám csökkenését illetően, megállja a helyét. Az óvodai nevelésben és az alapfokú képzésben évente mintegy 10-15 ezer fővel csökken a diákok létszáma, és a demográfiai apály elérte a középfokú szintet is.

Felsőoktatás

◆ Az elmúlt években zajló folyamatos közoktatási reformok egyik sarkalatos kérdése az érettségi szisztéma átalakítása volt. 2009-ben már az oktatáspolitikai is elismerte, hogy a kétszintű érettségi rendszer átalakítása elkerülhetetlen. Megfigyelhető egyrészt az érettségi tárgyak totális túlburjánzása. A 2008-2009-es tanév végén 191 tantárgyból tettek középszintű és 87-ből emelt szintű érettségit a diákok. Az állami forrásokkal való pazarlás tipikus

esete, hogy olyan érettségi tantárgyak is meghirdetésre kerültek, amelyekből egy, legfeljebb három-öt tanuló érettségizett. Buddhista vallásból egyetlen tanuló, diakónia és ápolástan tárgyakból pedig heten mérették meg tudásukat 2009 májusában. Ráadásul továbbra sem sikerült az emelt szintű érettségi presztízsét megteremteni, amit jelez, hogy az előző tanévhez képest még kevesebben tettek emelt szintű érettségit. Az emelt szintű érettségi a jelenlegi körülmények között lényegében felesleges, eredményeket nem hozó adminisztratív teher. A főiskolákra és egyetemekre – a helyi tanerő által elkészített érettségi feladatokra épülő – középfokú érettségivel bejutott hallgatók közötti tudásszint viszont óriási. Egyes, főleg reáltantárgyakra építő felsőfokú képzéseken az első év lényegében a középiskolás tananyag ismétlésével, újratanulásával telik el.

◆ Örvendetes tény, hogy 2008-hoz képest 2009-ben mintegy 30 ezer fővel többen jelentkeztek felsőoktatási továbbtanulásra. A 30 ezer fő megoszlása részben alátámasztja az előző esztendőben a kormányzat által hangoztatott érvrendszer, miszerint 2008-ban az 5 éves nyelvi előkészítő évfolyamokat indító középiskolák diákjai „hiányoztak” a rendszerből, és nem az esetleges tandíj vetette vissza a jelentkezői létszámot. 2009-ben ugyanis 12 ezer olyan érettségiző és felvételiző diákot regisztrált az oktatási kormányzat, aki nyelvi előkészítő gimnáziumokból érkezett. A 30 ezer többlet jelentkező másik jelentős tétele, mintegy 10 000 fő a mesterképzésekre jelentkező hallgató, és a feltételezések szerint mintegy 8 ezren lehettek olyanok, akik más okok miatt – például a tandíj eltörlése – jelentkeztek a felsőoktatásba.

MI A PROBLÉMA?

Közoktatás

◆ A közoktatás legsúlyosabb szakmai kérdései a szegregáció, a származási alapú esélyegyenlőtlenségek megállíthatatlan terjedése, az oktatási színvonal rendkívüli egyenetlensége és a 2009-es évben nyilvánvalóvá vált az iskolai erőszak elburjánzása is.

◆ Bár az oktatási kormányzat tett erőfeszítéseket az iskolai erőszak visszaszorítására, a felállított eseti bizottságok, az azok által kiadott jelentések, valamint az oktatási jogok biztosa által javasolt intézkedések eredményessége erősen megkérdőjelezhető. Az agresszió és az erőszak leginkább a szakiskolákban érhető tetten, ahol a legrosszabb a kibocsátó család társadalmi háttere.

◆ A baloldali, korábban balliberális kormányzat szegregációval szemben tett intézkedései teljesen hatástalannal bizonyultak. Egy 2009. november folyamán megjelent tudományos értekezés alátámasztja, hogy Magyarországon található a világ egyik legszegregálóbbs iskolarendszere. A 2006-os teljes körű, azaz az összes magyarországi általános iskolára kiterjedő kompetencia vizsgálat eredményeinek elemzése alapján készített tanulmány szerint különösen kiemelkedő minden hátrányos réteg közül a roma tanulók szegregációja.

Felsőoktatás

◆ A felsőoktatással kapcsolatos problémák közül csak kettőre kívánjuk felhívni a figyelmet. A 2009. évi felvételi eljárás egyik rendkívül kedvezőtlen tapasztalata, hogy a természettudományi és a műszaki területek továbbra is a legkevésbé preferáltak a leendő hallgatók körében. A reálszakok leértékelődését több éve tapasztalják az oktatás kutatók és az

oktatáspolitiká. Feltehetően az általános és középiskolai fizika, matematika, kémia és biológia jelenlegi oktatási szerkezetének teljes körű átalakítása, a tantárgyak közötti éles határvonalak elmosása az egyedüli út ezen témakörök megszerettetésére. Az sem szerencsés, hogy a középiskolákban a fizika-, kémiaórák száma csökkent, a tananyag absztraktabbá vált. Önmagában jogszabályi eszközökkel, pl. a matematikán kívül további egy reáltantárgy kötelező érettségi tantárggyá való előléptetésével a kérdés nem oldható meg, legfeljebb további frusztrációkat okoz a középiskolai diákság körében.

◆ Komoly meglepetés érte a felsőoktatási intézményeket a 2009-es felvételi eljárás során. A 2009. őszi szemeszter volt az első olyan időszak, ahol a Bologna-folyamat által ketté osztott korábbi 5 éves egyetemi képzés kiteljesedett. Jelenleg a felsőoktatási képzés első három éve (BA) az alapozó időszak, amelyet záróvizsga és diplomavédés követ. Ezt követően a hallgatók vagy kilépnek a munkaerőpiacra a 3 éves, egyébként kétes értékű diplomájukkal, vagy továbbtanulnak a mesterképzéseken (MA). Az intézmények 21 700 mesterképzéses hallgató számára biztosítottak helyet 200 szakon, azonban a meghirdetett helyekre 17 ezren jelentkeztek, és 11 ezret vettek fel. Azaz a betölthető helyek alig több mint a fele „kelt el”. A probléma sokrétű. Adódik egyrészt a BA-képzés struktúrájából: van ahol nem 6 féléves, hanem eleve 7 féléves a képzés, ráadásul a BA-képzésre beiratkozott hallgatók jelentős része nem fejezi be a képzést 6 félév alatt. A BA-képzéseken egyébként is túl sok vizsgát kell a hallgatóknak teljesíteniük, ráadásul egy évre tolódik a diplomamunka elkészítése és megvédése, valamint az új MA-felvételi eljárás. Azon is érdemes elgondolkodni, hogy megfelelő volt-e az MA-képzések előkészítése és bevezetése.

MELYEK A JAVASLATAINK?

◆ Az egész oktatási rendszer legfontosabb kérdése annak finanszírozása. A jelenlegi finanszírozási rendszer lehetetlenné teszi a magas színvonalú képzést. Minden településen legalább az első négy általános iskolai osztály központi finanszírozását tartjuk szükségesnek, míg a felsőtagozatos osztályok esetében elfogadhatónak tartjuk a kisebb települések közötti összefogást. Azonban a képzéshez szükséges állami támogatás ez esetben is maradéktalanul az iskolafenntartókhoz kell kerülnie.

◆ A fentiekből következik, hogy véleményünk szerint a közoktatás fejlesztésében, fenntartásában és működtetésében az államnak a jelenleginél jóval nagyobb szerepet kell játszania, amely nyilvánvalóan többletforrásokat is igényel a központi költségvetésből.

◆ Egyet értünk az egésznapi iskola-rendszer bevezetésével. Különösen a hátrányos helyzetű fiatalok számára ez lehet a kitörés, a felzárkózás egyik útja. A rendszer kiépítéséhez azonban nélkülözhetetlen a finanszírozási háttér megteremtése, mert az iskolafenntartók önerőből már nem tudnak újabb forintokat átcsoportosítani.

◆ Két út lehetséges az érettségikkel kapcsolatosan: vagy megszüntetik a közép- emelt szint közötti differenciát, vagy jogszabályi úton erősítik meg az emelt szintet, azaz lényegében kötelezővé teszi az oktatáspolitikát az emeltszint és az írásbeli felvételi ekvivalenciáját.

◆ Tovább kell emelni a felvételi ponthatárokat. A 400+80-as rendszerben ugyanis a minimális 160 pont nevetségesen alacsony. Így a leggyengébb képességű, főiskolákra és egyetemekre egyáltalán nem való fiatalok is bekerülnek az eltömegesedett és „fejkvóta” alapon működő felsőoktatásba.

◆ Az oktatási kormányzatnak, és a felsőoktatási intézményeknek át kell tekintenie a BA-képzés jelenlegi rendszerét, és nagy biztonsággal kijelenthető, hogy jó néhány szakon az eredeti akkreditációk felülvizsgálatára, a követelmények szűkítésére van szükség. Érdemes továbbá egy olyan az oktatási kormányzat, vagy az Oktatási Hivatal által támogatott empirikus vizsgálat lebonyolítása is, amely az MA-szakra járó hallgatók véleményét tárja fel az új képzési struktúráról.

◆ Elodázhatatlannak véljük a teljesítményalapú pedagógus-életpályamodell kiépítését. A pedagógusok helyzete jelenleg szinte kilátástalan. Nem egyszerűen arról van szó, hogy több éve nincs béremelés a szférában, hanem arról, hogy a pedagógus pályának nincs presztízse, a pedagógushallgatók kontraszelektáltak. Nemzetstratégiai cél, hogy a pedagóguspályát vonzóvá tegyék a legjobb képességű középiskolai diákok számára is.

◆ Elfogadhatatlannak véljük a pedagógusképzés jelenlegi struktúráját. A pedagógusképzésben el kell térni a Bologna-rendszertől, és vissza kell állítani az egységes képzési struktúrát.

Területi közigazgatás

MI A HELYZET?

A megyerendszer, a megyei közigazgatás a rendszerváltó erők szemében sok szempontból egyet jelentett a kommunista rendszer centralizációs törekvéseivel, a demokratikus önkormányzati fejlődés gátjával. Ez idézte elő azt a majd két évtizedes politikai döntéshozatali folyamatot, amely a pártállami szerkezetben erős megyei közigazgatási szintet totális elsorvasztásra ítélte. A megye, mint közigazgatási és területfejlesztési szint kiüresítése mellett az elmúlt évtizedben, a szocialista-liberális kormányzatok alatt a régiók és a kistérségek fejlesztése haladt tovább. A regionalizáció folyamata azonban politikai konszenzus hiányában nem teljesíthetett ki a területi közigazgatás régiós szintre szervezésében, a közigazgatási régiók létrehozásában.

A politikai elit felelőssége abban áll, hogy hosszú idő óta nem tud működőképes modellt állítani a közigazgatás középső szintjére. Persze kezdetől fogva problémás volt, hogy az Alkotmány nem ismeri a régió kategóriáját, minősített többséget igénylő alkotmánymódosításra pedig az említett konszenzusos politikai szándék hiányában nem kerülhetett sor.

MELYEK A PROBLÉMÁK?

Erőltetett „kvázi”-regionalizáció

Az elmúlt évtizedben régiókat az államigazgatási-közigazgatási feladatok odatelepítésével igyekeztek megerősíteni. Ez a központi állam felől dekoncentrációt, a megye irányából feladatkoncentrációt jelentett. A közigazgatási hivatalok regionális átszervezésének kudarcja azonban megakadályozta a közigazgatási régió létrehozásának beteljesülését. A kabinetnek csupán a területfejlesztés terén maradt kevésbé behatárolt lehetősége és eszköze a régiók továbbfejlesztése szempontjából. A többcélú kistérségi társulások méreteik és funkcióik alapján nem alkalmasak a korábbi megyei feladatok ellátására.

Az eddigi regionalizálás lényegében nem változtatott a központi hatalom terjedelmén és szerkezetén, funkcionális értelemben a decentralizáció helyett inkább centralizációt szolgálta. A regionális területfejlesztési intézményrendszeren és az államigazgatás regionalizálásán keresztül a központi hatalom szerzett jogosítványokat. A közigazgatás-szervezési lehetőségeknek ugyanakkor határát szabja, hogy ha a regionális közigazgatási szintet a megyerendszer fölé szervezzük, akkor túltagolt, indokolatlanul pazarló területi hatalmi struktúrát hozunk létre, amelyben a szintek is és az egy szinten működő régiók is egymás versenytársai lesznek.

Alkotmányossági, törvényességi akadályok

A magyar alkotmány nem ismeri a régió fogalmát, minősített többséget igénylő alkotmánymódosításra politikai konszenzus hiányában nem kerülhetett sor. Az Alkotmány módosítása mellett a területi közigazgatás regionális átalakítása több kétharmados törvény, így, az önkormányzati törvény módosítását érintené. Ezeknek a szükséges módosításoknak a gátja szintén a politikai konszenzus hiánya. A kormány által kidolgozott reformkoncepciók, amelyek alkotmánymódosítás nélkül hozhatták volna létre az önkormányzati régiókat az elmúlt években rendre elbuktak.

A területi közigazgatás regionális átalakításának uniós megalapozottsága

Fontos kijelentenünk, hogy a közfelfogással ellentétesen az Európai Unió a megyerendszer felszámolását és a közigazgatási régiók létrehozását sosem írta elő követelményként. E mellett az is fontos tény, hogy az elmúlt években a regionális politika jelentősége átértékelődött az európai térben és a regionális fejlesztés helyett, illetve azt kiegészítve, a nagyvárosok és azok vonzáskörzeteinek fejlesztése került előtérbe. Ez nyilván háttérbe szorítja a régiók jelentőségét az uniós szintéren.

Tény, hogy az Unió tagállamainak többsége nem regionalizált, még a nagyobb ütemben decentralizálódó államok esetében sem megnyugtatóak a középszintek érdekérvényesítési lehetőségei sem nemzeti sem uniós szinten. Az uniós legtöbb tagállama nem dobta ki korábbi területi egységeit, s mégis képes volt az uniós strukturális alapokhoz való alkalmazkodásra. A tagországok óvatossága és „lassúsága” arra utal, hogy regionalizálni sokkal nehezebb, mint, pusztán felállítani és működtetni a regionális önkormányzatokat. A valódi regionalitást mellőző, belső kohézió nélküli régiók, sem demokratikusabbak, sem hatékonyabbak nem lesznek. A

regionális listán frissen megválasztott politikusok, a regionális szervezetekbe összeteretelt bürokraták, a regionális gyökerekkel egyáltalán nem rendelkező civil társadalom még önmagában sem képes a régió érdekeit artikulálni, a közszolgáltatásokat és a közigazgatási feladatokat magas minőségben elvégezni.

A regionális identitás hiánya

Az önkormányzati – és egyúttal a közigazgatási – régió megvalósításának kormányzati igénye erősen szemben áll a társadalom többségének állásfoglalásával is. Felmérések bizonyítják, hogy Magyarországon lakosságának nagy része nem rendelkezik regionális identitással, és messzemenőig azonosulni tud a nagy hagyományokkal rendelkező megyerendszerrel.

Működési anomáliák

Mindezek az erőltetett folyamatok eredményeként a megyék funkcionális értelemben az évek során kiüresedtek, vagy a maradványelv alapján formálódtak. Ez a megye integratív, koordináló szerepének gyengülésével, s financiai háttérének jelentős csökkenésével járt együtt. A megyei önkormányzatok szinte teljes kiiktatása több irányban indított el „kompenzációs” mechanizmusokat. A megyei önkormányzatok helyén burjánzik a minisztériumoknak alárendelt területi államigazgatás, párhuzamos szervezeti-intézményi struktúrák jöttek létre (területfejlesztés, idegenforgalom stb.), különböző tércategóriák jelennek meg „közép”-szinten (különböző körzetek, kistérségek, régiók), mindezek között nincs koordináció, és virágzik az informális hálózatokra épülő elitizmus, ún. „korporatív regionalizmus”. A középszinten kontrollálatlanul kiépített struktúra viszont így, sem nem hatékony, sem nem demokratikus. Ráadásul a központi kormányzás erős középszint nélkül túlterhelődött operatív feladatokkal.

MI A JAVASLAT?

Világosan látszik, hogy az önkormányzati régiók felállítása politikailag kivitelezhetetlen, szakmailag pedig felesleges, az államigazgatási-közigazgatási dekoncentráció pedig alkotmányossági keretek felborítása nélkül nem teljesezhet be a közigazgatási régió kialakításában. A többcélú kistérségi társulások pedig, sem méretük, sem funkciójuk alapján nem alkalmasok ahhoz, hogy hatékonyan lássanak el olyan közigazgatási feladatokat, amelyeket korábban a megyék végeztek el.

Mindezeket tekintetbe véve határozott álláspontunk, hogy változtatni kell azon a rendíthetetlennek látszó kormányzati politikán, ami végső soron a mára kialakult felemás helyzetért felelős. A közigazgatási középszint kérdését másfél évtized útkeresését követően le kell zárni. A kiutat a megyék funkcionális és közigazgatási megerősítése, a megyerendszer rehabilitációja jelentheti.

◆ A területi reform önmagában nem lehet cél, hanem csak eszköz. A térbeli szerkezetnek a rendszer funkcióit kell optimálisan szolgálnia, vagyis először a feladatokat kell tisztázni, utána az optimális léptéket, illetve a szervezeti formákat. Először is szükség lenne egy rendszerezett, elemzett információkra arról, hogy a magyar közszolgáltatások, igazgatási feladatok jelenleg hogyan szerveződnek meg.

◆ A megye olyan térségi egységként fogható fel a magyar térpolitikában, amely hosszú évszázadokra visszanyúló közjogi tartalommal, tradíciókkal és területi identitással bír. A megyerendszer megerősítése azt jelenti, hogy az erős önkormányzati struktúra kiépítése mellett a közszolgáltatások és a hatósági feladatellátásokat is ide kell csoportosítani.

◆ Az átalakítási csak akkor lehet sikeres, amennyiben a megyék önálló forrásszerzési lehetőségét (adóketési jog) biztosítja a törvényhozó, illetve az állami szolgáltatások és hatósági feladatellátások

biztosításhoz a megfelelő költségvetési összegeket az állam maradéktalanul biztosítani képes.

◆ A régióknak a területfejlesztésben, vagyis az uniós pénzek akumulálásában továbbra is fontos szerepet kell ellátniuk. Ahogy azt kifejtettük, a regionális fejlesztési politika menedzselésével szembeni uniós elvárások jellemzően nem vezettek választott regionális önkormányzatok létrejöttéhez. Az EU tagállamai közül szép számmal vannak olyanok, ahol a strukturális alapok felhasználásának keretében szolgáló ún. NUTS 2 régiókban nem működik választott önkormányzat, sőt általános hatáskörű közigazgatási szerv sem. A fejlesztési régiók, függetlenül attól, hogy működik-e választott önkormányzat, saját intézményekkel (irányító hatósággal, monitoring bizottsággal, ügynökséggel) rendelkeznek, amelyek létrehozását, kijelölését az EU szabályai előírják, meglehetősen nagy mozgásteret hagyva a tagállamoknak.

◆ Hiába épült ki nálunk is a partnerségi elvet követő regionális fejlesztési tanácsok és ügynökségek hálózata, a források feletti döntési hatalom központi szinten maradt, mintegy kiüresítve a „nemzeti” fejlesztéspolitikai intézményrendszert. A megyerendszer megerősítése viszont csak abban az esetben lesz maradéktalan, amennyiben a regionális fejlesztési tanácsok összetételében a megyei delegáltak bírnak meghatározó súllyal.

◆ Növelni kell az ésszerű, és hatékony munkamegosztáson alapuló valódi kistérségi társulások fenntartásának támogatását.

◆

Biztonság- és katonapolitika

MI A HELYZET?

◆ 2009. szeptember közepén, az ország közjogi méltóságai előtt tartották meg a „Bevetési Irány 2009” hadgyakorlat záróbemutatóját. A katonai akció kapcsán Bajnai Gordon az elmúlt évek egyik legnagyobb kormányzati sikerének nevezte a haderőreformot, míg Sólyom László arról beszélt, hogy a hadsereg főparancsnokaként a látottak meggyőzték arról, hogy a Magyar Honvédség képes szavatolni a magyar emberek biztonság iránti igényét. Mind a köztársasági elnöknek, mind pedig a kormányfőnek – kisebb megszorításokkal – de igaza van. Bajnai kijelentését annyiból árnyalnánk, hogy álláspontunk szerint ebben a kormányzati ciklusban kizárólag a haderőreformra lehet büszke a kormányzat, más alrendszer esetében (pl. oktatás, egészségügy, gazdaság) a kormányzati reformtörvények megtorpantak, lelassultak.

◆ Az ország biztonsági környezete 2009-ben alapvetően nem változott. Magyarországot, vagy az EU, illetve a NATO valamely más tagállamát hagyományos jellegű katonai agresszió nem fenyegeti, sőt ez középtávon (5-10 év) sem valószínűsíthető. Mindebből következik, hogy a Magyar Honvédség önálló műveleti alkalmazásával a közeljövőben biztosan nem kell számolni.

◆ A külföldi missziós szerepvállalásból adódóan ugyanakkor a honvédség békefenntartásra és békeépítésre szakosodott alakulatainak - elsősorban Koszovóban és Afganisztánban - továbbra is rendezetlen, sőt afgán területen egyre inkább kiszámíthatatlan viszonyokkal kell szembesülniük. Minden bizonnyal mindkét területen még legalább öt éves intervallumban szükséges a nemzetközi (köztük a magyar) katonai jelenlét, így továbbra is számolni kell az ebből adódó biztonsági kockázatokkal, elsősorban a terrorveszéllyel. Koszovó esetében további, elsősorban belbiztonsági kockázatot jelenthet az illegális migráció, illetve a szervezett bűnözés.

◆ A 2006 óta Baghlan tartományban fenntartott PRT (Tartományi Újjáépítési Csoport) mellett Magyarország 2008 október 1-től hat hónapon át ellátta Kabulban a NATO ISAF Nemzetközi Repülőtér „üzemeltetésének” irányítását. 2009 tavaszától az Ohioi Nemzeti Gárda részvételével közös amerikai-magyar kiképző-tanácsadó egység (OMLT) segíti egy afgán zászlóalj katonai felkészítését, sőt a tálib alakulatok ellen, harci körülmények között – 2009 őszétől - egy magyar különleges egység (Különleges Műveleti Csoport) bevethető. A több feladat és több katona természetesen a biztonsági kockázatok növekedésével jár együtt. A fokozott biztonsági veszélyek tompítása érdekében a magyar kormány számos intézkedést hozott 2008-2009 folyamán (pl. Az amerikai katonai vezetéssel szorosan együttműködve elérte, hogy az Afganisztánban

feladatokat ellátó magyar katonai alakulatok 27 darab Hummer páncélozott terepjáró gépkocsit kapjanak az USA hadseregétől, sőt az amerikai fél azt is vállalta, hogy egy texasi kiképzőtáborban speciális tűzserész kiképzési lehetőséget biztosít a magyar katonák számára.)

◆ Mindeközben tovább folytatódik az új képességek tervezett kialakítása, és - ahogyan az előbbiekben utaltunk rá - rutinszerűvé vált külföldi missziós feladatok (Afganisztán, Koszovó) szakszerű ellátása. A Magyar Honvédség átalakításának folyamata, illetve a szövetségi - elsősorban NATO - vállalások teljesítése tehát jó irányba halad. Ezt jelzi az is, hogy a kiélezett belpolitikai viták, valamint a kisebbségi kormányzásból adódó konfliktusok ellenére a katonapolitika alakítása Magyarországon alapvetően ötpárti egyetértésben zajlik, talán egyedüli szakpolitikai ágazatként mentes a direkt pártpolitikai vitáktól.

◆ A magyar kormány 2009. január végén elfogadta a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiáját. Eleddig ennek a dokumentumnak a hiányában az ágazatra vonatkozó sikeres szerkezeti átalakítás befejezésének esélyei nagyban csökkentek. Ez a dokumentum lassan 20 évet késett, ugyanakkor mindenképpen bizakodásra ad okot, hogy politikai elfogadása után a védelmi szektor közigazgatási szakapparátusa és katonai állománya számára egyaránt rendelkezésre áll végre egy olyan stratégiai koncepció, melyhez a későbbiekben - legalább 8-10 évig - igazodni lehet, legyen szó a honvédség rendeltetéséről, feladatairól, a fejlesztésekről, az állomány megbecsülésének növeléséről, vagy éppen az expedíciós képességek javításáról.

◆ Tudomásul kell venni ugyanakkor azt is, hogy a távoli (iraki, afganisztáni) szerepvállalások már eddig is alaposan megterhelték a katonai költségvetést. Az egyre növekvő műveleti költségek pénzügyi feszültségeket indukáltak a különböző

haderő-átalakítási programokban, melynek következtében mind az országvédelmi feladatok, mind a haditechnikai fejlesztések leértékelődtek. A fejlesztések elmaradása ráadásul lassan olyan méreteket ölt, hogy már a prioritásként kezelt külföldi missziókban történő részvételt is több esetben technikai korlát fenyegeti.

MI A PROBLÉMA?

◆ Kár lenne tagadni, hogy a védelmi ágazat krónikus költségvetési megszorításoktól szenved, igaz, a katonai költségvetés a rendszerváltás óta sohasem bizonyult elégségesnek az alapvető feladatok ellátására, a szükségszerű technikai fejlesztések előmozdítására és a humánállomány megfelelő bérezésére. Egyértelműen megállapítható: a védelmi ágazatot tekintve az utóbbi 8-9 évben a finanszírozásban mutatható ki a legnagyobb elmaradás. A védelmi költségvetés reformja 2009 folyamán is elmaradt. Szakmai aggódommal kell megállapítanunk, hogy ezen a 2010-es költségvetés sem változtat, sőt egyre inkább úgy tűnik, hogy a védelmi szféra anyagi ellátottsága megrekedt az utóbbi években realizálódó GDP-arányos 1 százalék körüli szinten. Nem az a legnagyobb probléma, hogy a NATO informális elvárását (a GDP 1,3 %-a) a kormányzat képtelen teljesíteni, sokkal inkább az, hogy az ágazat nem képes a GDP-arányos 1-1,1 százalékos méltatlanul alacsony támogatási körből kitörni.

◆ A költségvetési korlátnak köszönhetően a honvédség technikai modernizációja és az állomány anyagi megbecsülése már évek óta halasztást szenved. A nemzetközi szerepvállalás nem helyettesítheti a 18-19 év óta felhalmozódó katonai fejlesztések hiányát, a katonatársadalom presztízsét megalapozni képes új bérrendszer kialakítását vagy a tartalékos szervezet működőképessé tételét.

Ugyanakkor továbbra is igaz, hogy a szakmai presztízs, az anyagi megbecsülés nem áll arányban a felelősségteljes, veszélyekkel teli munkavégzéssel. Már csak ebből a szempontból is a békeret 2009-re történő befagyasztása, valamint a közszolgáknak járó 13 havi pótlék elvétele rendkívül rossz üzenet a katonatársadalom számára. Az anyagi megbecsültség elégtelen volta azzal a nem szándékolt következménnyel járhat, hogy a szerződéses állomány esetében megmutatkozó létszámhiány (kb. 1500-2000 fő) szándékolt pótlása a következő években sem realizálódhat maradéktalanul. Talán nem kell hosszasan bizonyítanunk, hogy a 2009-ben felhasználható mindössze 23 millió forintot kitevő lakásépítési keret szintén nem az állomány nagyra becsültségének a jele.

◆ A 2004 vége óta professzionális keretek között működő honvédség máig nem alakította ki az önkéntesség elvén működő tartalékos haderő működő kereteit. 2009 végén úgy tűnik, hogy a kormány és az ellenzéki pártok közötti egyeztetések ezen téma esetében is nyugvópontra jutottak. Mindazonáltal hiába alakult ki a kormánypártok és az ellenzék között a politikai konszenzus, a 2009-es és a 2010-es költségvetésben semmilyen forrás nem áll rendelkezésre a jelenlegi tartalékos rendszer működtetése számára.

◆ 2009-ben sem sikerült a honvédelmi minisztériumnak a „Tubes-ügyet” megfelelően rendeznie elsősorban az építési engedélyről folyó per, illetve a pécsi helyi társadalom ellenállása miatt (Igaz 2009 novemberében a minisztérium megnyerte a pert.). A harmadik (Bánkút és Békéscsaba mellett) háromdimenziós radar beruházása már most alapos késésben van az eredeti ütemtervhez képest, emiatt a tárcának komoly többletköltségekkel kell számolnia. Egyes szakértői becslések szerint ez az összeg a következő években elérheti akár a 30 milliárd forintot is.

MELYEK A JAVASLATAINK?

◆ A katonai költségvetés helyzetét rövid- és középtávon rendezni kell. Gazdasági elemzők 2011-2012-től a világgazdasági válság okozta megrázkódtatás elmúlásával, s így a magyar gazdaság ismételt növekedési pályára állásával kalkulálnak. A GDP növekedésből az eddig csak megszorításokat elszenvedő honvédelmi ágazatnak is megfelelő mértékben kell részesülnie. Túlzó elvárásaink persze nem lehetnek, ugyanakkor az új Nemzeti Katonai Stratégiában elfogadott sarokszámoktól eltérni aligha lehet. Ez azt jelenti, hogy a következő öt-hat év alatt azt kell elérni, hogy 2014-15-re legalább a GDP 1,2-1,3 százalékát ténylegesen – ne csak kommunikációs céllal - tegye ki a védelmi szférára fordítandó állami forrás nagysága.

◆ A katonai szféra szakmai-társadalmi presztízsét, valamint a honvédség anyagi megbecsülést növelni kell. A Magyar Honvédség megmaradt állományának anyagi megbecsülés nem áll arányban a felelősségteljes, veszélyekkel teli munkavégzéssel. Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni kell. Ez persze a védelmi alrendszer költségvetési forrásainak megerősítése nélkül nem kivitelezhető. Ki kell dolgozni egy valóban életképes, a XXI. századnak megfelelő katonai életpálya-modell alapjait.

◆ Az Önkéntes Tartalékos Rendszert (ÖTR) már a közeljövőben meg kell újítani. A világ egyetlen országa sem engedheti meg, hogy a biztonságát befolyásoló valamennyi veszély elhárítására kizárólag az állandó reguláris haderőt alkalmazza. Többek között tehát kerüljön részletes meghatározásra a tartalékos rendszerben „foglalkoztatottak” feladatrendszere, a hadkötelezettek nyilvántartását helyezték új alapokra, valamint dolgozzák ki az önkéntes feladatvállalás ösztönző rendszerét, amely egyaránt vonatkozna a tartalékos feladatokat vál-

láló állampolgárok ösztönzésére éppúgy, mint a munkaadók motiválására.

◆ A hivatásos állomány presztízsének fokozás mellett alapvető feladat a következő év(ek)ben, hogy a szerződéses állomány létszámát az előírt direktívának (84/2008. OGY h.) megfelelő mértékre növeljék. Jelenleg a Magyar Honvédség létszámából mintegy 3 ezer fő hiányzik. Ennek pótlására a honvédelmi miniszter ugyan stratégiával rendelkezik, ugyanakkor a költségvetési források rendelkezésre állásáról megoszlanak az elemzői vélekedések. Csak reménykedni tudunk, hogy a létszámbővítésről szóló miniszteri (és megerősített kormányfői) szándék nem csak kommunikációs célokat szolgál. Csak ismételni tudjuk önmagunkat, amikor újra megfogalmazzuk, hogy a létszámbővítés megfelelő költségvetési források nélkül nem kivitelezhető.

A rendszerváltás válsága

TÉZISEINK

1. Azt állítjuk, a rendszerváltás programja azért került válságba, mert a progresszió mozgalma elvesztette korábbi magabiztosságát, bizonytalaná vált megfogalmazott céljait és ígéreteit illetően. Az elmúlt húsz év tapasztalatai teszik ugyanis kétségessé azt a progresszív feltételezést, hogy a posztkommunizmus a kommunizmussal való szakítás eredménye. Illúziónak bizonyult az a hit, hogy a szovjet típusú rezsimek összeomlásának köszönhetően Kelet-Európában is a demokrácia dicsőséges eljövételének lehetünk tanúi és az új demokratikus rezsimek saját jövőjüként hordozzák magukban a nyugati típusú demokráciává válás reményét. Ezzel szemben mi úgy gondoljuk, a rendszerváltás értelmének feltáráshoz, és a folytathatóság feltételeinek megteremtéséhez szakítani kell a rendszerváltás válsága mögött meghúzódó progresszív megközelítéssel, és a posztkommunizmust úgy kell megérteni, ahogy az önmagát érti meg. Ez pedig feltételezi, hogy a posztkommunizmus problémakörét – a kontinuitás jegyében – a kommunizmus szerves folytatásaként kezeljük, vagyis ne a felételezett jövő („a történelem vége”: a nyugati típusú demokráciák és mindaz, ami ezzel együtt jár: piacgazdaság és jólét), hanem saját előzménye és múltja (a kommunizmus) felől értsük meg.

2. Azt állítjuk, hogy a létező struktúrák mögött a valóság szerkezetét tekintve ma is változatlanul

a (poszt)kommunizmus gondolkodásmódja, logikája és személyekben megtestesülő kontinuitása uralkodik. Mivel azonban a problémák mégiscsak begyűrűztek, a progresszió erői felfedezték a válságelméletet. A „válság” a progresszió kezében elsősorban hatalomtechnikaként működik, azaz a cél a hatalom folyamatos megőrzése, ennek eszköze a reformretorika által újból és újból létrehozott „dinamikus és teherbíró nemzeti konszenzus”. A „reformpárti kontinuum”, a CSAPAT ugyanis a rendszer fenntartásában érdekelt: „A fordulat a reformban nem a szocializmus elvetése politikai erőszakkal és anarchiával, hanem a szocializmus megváltoztatása a reform demokratikus erejével. Nem a szocializmus megszüntetése, hanem közösen elfogadott elvek alapján való megőrzése.” A paradigmából való kilépés feltételét a rendszerváltás válságirodalmának tanulságai teremtik meg. Ez az a perspektíva, amely felveti a rendszerváltás érvényességi kérdéseit.

3. Azt állítjuk, a rendszerváltás idején az állami szerepvállalással kapcsolatos viták elsősorban az állam vagy piac dichotómiájában fogalmazódtak meg. A cél az volt, hogy az államtalanítás jelszavával az államot a társadalom szinte minden területéről kiűzzék, elvitatva tőle olyan feladatokat is, amelyek más intézmények ténylegesen nem képesek és / vagy nem a közérdek szempontjait is figyelembe véve képesek nyújtani a társadalomnak. Az új varázsigének köszönhetően az állammal kapcsolatos kérdések aztán a hatalmi helyzet, a párt,

baráti és egyéb kapcsolatok, és a nyers érdekérvényesítés függvényévé váltak. Általánossá lett a feladat- és felelősségáthárítás, a mások rovására történő forrasszerzés, a politikai járadékvadászat, az „outsourcing”, a kijárás, az egyéni elbírálás, az ügyeskedés – s mindez az állam rovására történt. A rendszerváltás óta fennálló problémák állandósága aztán végletesen legyengítette az államot. Az államtalanítás varázsigéje ugyanis egy egész sor problémahalmazt hagyott megválaszolatlanul, amelyre aztán – az állam további leépítésének jegyében – elhibázott ideológiai (good governance és New Public Management) és gyakorlati válaszok (rossz kormányzás) születtek. Megítélésünk szerint az ördögi körből való kitörés feltétele: az állam megerősítése egy konzisztens célmodell (good government és neo-weberiánus állam) jegyében, de szigorúan gyakorlati jelleggel (képesnek kell lenni tudatos szerkezet-átalakításokra, és fel kell vállalni az ezzel járó konfliktusokat; meg kell határozni az állami funkciók körét, ezzel párhuzamosan kell meghatározni az államháztartás terjedelmét és a közfeladatok rendszerbe foglalását és egyértelmű szabályozását), mert csakis így érhető el a jó kormányzás.

4. Azt állítjuk, a rendszerváltással merőben új szerkezetek jöttek létre a gazdaság és a társadalom valamennyi területén, mindez azonban korántsem ment könnyen, s nem is abban a formában ment végbe, ahogy azt a kezdetekkor remélték. A rendszerváltásnak a mai gazdaságra legerőteljesebb hatást gyakorló célja a sokszereplős piac kialakítása, a magántulajdon meghatározó szerepének elérése, és az állam visszaszorítása volt. Ez azonban nem mehetett végbe az állam gazdasági szerepvállalása nélkül. Az állam ugyanis maga is beavatkozott a piaci folyamatokba, amikor úgy alakította ki szabályozó rendszerét, támogatásait, adórendszerét, de összességében prioritásai egészét is, hogy azok egy rendkívül gyors és erős privatizációhoz és egy gyenge állam kialakulásához vezettek. Az átmenet képlete tehát valahogy úgy írható fel: az állam erő-

teljes gazdasági szerepvállalása – az állam leépítésének szándékával – de az államháztartás széleskörű terjedelmével járt együtt. A politikai-gazdasági járadékvadászat céljait szolgáló felülről végbement privatizáció, az átmenet fiskális csapdái állandóan újratermelték azokat a súlyos gazdasági-társadalmi problémákat, amelyre a legyengített állam nem tudott hatékony választ adni. A legszembeötlőbb jele ennek a cselekvésképtelenségnek a jogbiztonság romlása, amelyet az állam nemcsak mint jogalkotó, hanem mint jogalkalmazó, sőt esetenként, mint piaci szereplő idéz elő; a korrupció növekedése, amely a források jelentős részének elszívargását eredményezve közvetlen növekedési veszteséget okoz; és a kiterjedt, de „félperifériás társadalmat” konzerváló redistribúció. Mára ráadásul az is kiderült, hogy ez a dezintegrált, polarizált és fragmentált társadalom és gazdaság csak ebben a dezintegrált, szétesett és polarizált formában képes újratermelni önmagát. Nyilvánvaló, hogy mindez elkerülhetetlenné teszi a rendszerváltás újradefiniálását, az állam, a tulajdonformák szerepének, vagy a 'piac mindenhatóságának' újragondolását.

5. Azt állítjuk, hogy a rendszerváltás folyamata hatalmas feladatot rótt a demokratizáló politikai szereplőkre, hiszen a demokratikus politikai intézményrendszer viszonylag gyors kiépítése, majd működtetése mellett, azzal egy időben más, hasonló súlyú feladatokat (áttérés a piacgazdaságra; társadalmi integráció; új, független nemzet létrehozása és az ehhez kapcsolódó identitáspolitika) is meg kellett (volna) oldani. Álláspontunk szerint ezek a kényszerű feladatvállalások azonban nem sikerültek maradéktalanul, s ennek következtében a megoldatlan kérdések máig terhelik a harmadik Magyar Köztársaság működését. Nem független mindez attól, hogy Magyarországon a rendszerváltás válsága szorosan összekapcsolódik az elitváltás elmaradásával. Egyetértünk az elitreprodukciós magyarázatok híveivel, miszerint a diktatórikus szisztéma összeomlása önmagában nem eredményezett lényeges változást a politikai (-gazdasági-társadalmi)

elit összetételében, vagyis a kommunista elit (vagy annak egy része) továbbra is képes volt politikai pozícióinak megőrzésére, illetve más – elsősorban gazdasági és kulturális – elitpozíciókba történő reprodukálására. Mindez azonban nem járt következmények nélkül: (1) A sajátos elitkiegyezés következményeként elmaradt a régi rendszer elitjének elszámoltatása. (2) A magyar rendszerváltás az elittek közötti alkufolyamat eredményeként értelmezhető, hiszen a társadalom szinte teljes kizárásával valósult meg. (3) A rendszerváltás idején megkötött különalkunak köszönhetően a nómenklátúra-elit későbbi technokráciája a gazdasági hatalom jelentős részét is megszerezte. (4) Ugyanakkor a negatív tendenciák kialakulásáért társtettesi felelősség terheli a politikai elitcsoportokkal összefüggő posztkommunista értelmiségi elitet is. (5) A társtettesi együttműködés következménye, hogy a rendszerváltás óta Magyarországon a közbeszéd válságának lehetünk részesei.

6. Azt állítjuk, hogy a civil társadalom fogalma a rendszerváltás forogtatagában a kommunista pártállam alternatíváját, valamint az eljövendő demokratikus berendezkedés biztosítékát jelentette a rendszerváltó új elit számára. A civil társadalom stratégiája a diktatórikus hatalmi szerkezet kiüresítését és a párhuzamos („második”) társadalom kialakítását célozta meg, emellett lényegi eleme volt a szabad, cenzúrától mentes kritikai nyilvánosság megteremtése. Az ellenzéki csoportok számára a civil szféra ráadásul, politikai érintetlensége okán olyan legitimációs erővel rendelkezett, amely megfelelő háttérnek bizonyult az új politikai kezdeményezések és önszerveződés számára. Azt is állítjuk ugyanakkor, hogy a szovjet típusú társadalmi-gazdasági berendezkedés lebontása után, a civil kurázsira egy hosszabb átmeneti időszakban is szükség van. Így a civil társadalomra a demokratikus intézményépítési szakaszban is kitüntetett szerep hárul, különösen egy elitdemokráciában. Állítjuk ugyanakkor azt is, hogy az egyre gyengülő magyar civil szféra képtelen az állam és az álla-

mot elsősorban működtető pártok (pártokrácia) szisztematikus ellenőrzésére, elsősorban annak következtében, hogy ebben a független ellenőrzési folyamatban a pártok egyáltalán nem érdekeltek. Így azt állítjuk, hogy a rendszerváltás folyamatától fokozatosan meggyengülő civil társadalom „kiskorúsítása” a politikai elit által, részben szándékolt, részben spontán (nem előre tervezett) döntések eredményeként állt elő. Mindeközben esély sem mutatkozik arra, hogy a politikai osztály eltérő oldalai megegyezzenek az ország előtt álló fajsúlyos kérdésekben, egy gazdasági-szociális paktum esetleges megkötésében. Nem gondoljuk persze azt, hogy egy ilyen átfogó megállapodáshoz a jelenlegi kormány és a jelenlegi ellenzék kiegyezésére van szükség, ugyanis nem politikai megállapodást sürgetünk. Amit viszont szorgalmazunk, hogy bármikor és bármely összetételű kormány kap a jövőben felhatalmazást politikája megvalósítására, törekednie kell arra, hogy a szociális partnerek bevonásával ezt a „társadalmi kiegyezést” megköttesse.

7. Azt állítjuk, hogy a magyarországi pártosodás folyamata alapvetően eltérően zajlott le, mint az évszázados múltra visszatekintő nyugati demokráciák pártfejlődése: Magyarországon egyfajta elitpártosodásnak lehetünk a tanúi. Ennek következményeként a pártrendszer tagoltsága nem a valós társadalmi tagoltságot jelentette meg, hanem az ellenzéki értelmiségi csoportok közötti mély ellentéteket tükrözte. Az értelmiségi viták természete alapján erősen ideologikus, kulturális jellegű ellentétek osztják meg még ma is a párteliteket. Ezek közül talán a legerősebb megosztó jelleggel a kommunista-antikommunista vita, illetve a nemzeti („népi”) és a kozmopolita („urbánus”) diskurzus ejt mély sebeket a pártok vezetői, valamint a mögöttes értelmiségi holdudvarhoz tartozók között. Állítjuk továbbá azt is, hogy a szubjektív érzelmi szembenállásokkal is megterhelt pártelitek közötti ellentét sajnálatos, de egyben törvényszerű következménye, hogy a politikai osztály eltérő ideológiai

karakterű csoportjai nem ellenfélként, hanem ellenségként tekintenek egymásra.

8. Azt állítjuk, hogy a hazai rendszerváltás egy szabályos legitimációs válság kíséretében zajlott le, s ez a válság katalizátora volt a diktatórikus szocialista rendszer összeomlásának, ugyanakkor a politikai osztályon belül, illetve a politikai osztály és a társadalmi makrocsoportok között kialakuló mély bizalmatlanság az elmúlt 20 évben is permanens legitimációs deficitet eredményezett a politikai rendszerben. Azt is állítjuk, hogy ez a politikai elittel szembeni legitimációs deficit ugyan nem eredményezheti az egész többpárti demokráciára alapuló politikai szisztéma delegitimálódását, ugyanakkor a társadalom permanens elégedetlensége (pl. politikai szereplők nagyarányú népszerűségvesztése, a pártok és a parlament iránti állampolgári bizalom folyamatos visszaesése) önmagában akár jelentős átrendeződéseket is eredményezhet a hazai politikai rendszerben. Azt állítjuk továbbá, hogy a magyar alkotmányos rendszerváltás egyik legfőbb sajátossága, hogy nem revolúciós úton, hanem békés, parlamentáris keretben került sor, ennek következtében viszont, mivel sem a régi rendszer elitje, sem az új pártok reprezentánsai (Ellenzéki Kerekasztal) nem ilyen alkotmányt akartak, így nem alkotmányos konszenzus, hanem kényszerű politikai kompromisszum jött létre. Így a hazai alkotmányos keret az elfogadás óta eltelt közel 20 év alatt ugyan konszolidálódott, ugyanakkor nem szűnt meg továbbra sem a megszületés időszakában szerzett legitimációs deficit. Úgy véljük, hogy hibás az az elit által képviselt politikai magatartás, amely ennek a legitimációs deficitnek a feloldása érdekében nem törekedett új, átfogó alkotmánykoncepció kialakítására, még akkor is, ha tisztában vagyunk azzal, hogy ezt a deficitet elsősorban nem egy új alkotmányos szisztéma, hanem a politikai elit szerepfelfogásának megváltozása szüntethetné meg igazán.

A gazdaságpolitikai stratégialkotás válsága

ALAPVETÉSEK

Mi a politikai bölcsesség és a politikai tudás nexusa; létezhet-e a kettő egymás nélkül? Mi történik, ha nem sikerül az utóbbi, partikuláris jártasságot összehangolnunk ez előbbi, univerzálisabb természetű politikai ismereteinkkel? Ezek a dilemmák késztettek hasonló kérdésfelvetésekre a gazdaság és gazdaságpolitika egymásra hatásainak vizsgálata közben. Léteznek-e általában vett jó gazdasági megoldások, mikor azokat nem kíséri világos és átfogó gazdaságpolitikai vízió? Hogyan lehet, lehet-e egyáltalán helyes, eseti gazdasági-kormányzati döntéseket hozni, ha a beavatkozás gyakorlata mellé nem társul tiszta elképzelés, hosszú távú stratégia? A rendszerváltás óta eltelt két évtized majd negyedét meghatározó Gyurcsány-i gazdaságpolitika stratégianélkülisége sokban hozzájárult a nemzetközi válság okozta ökonómia és társadalmi feszültségek eskalálódásához.

INKOHERENS ÁLLAMI SZEREPFELFOGÁS. MINDEN BAJOK KEZDETE?

A gazdaságpolitika Magyarországon csődbe jutott, amiben fundamentális szerepet játszott, hogy a döntéshozóknak a rendszerváltás óta nincs világos

elképzelésük arra vonatkozóan, hogy miként kellene gondolkodni az államról. Az a tény, hogy az állam szerepét illetően gyökeresen más megfontolások érvényesültek 2009-ben, mint húsz évvel ezelőtt (erre majd még visszatérünk), arra enged következtetni, hogy a gazdasági átmenet nem volt optimális.

A KÍSÉRLETEZGETÉSEK ÉVTIZEDEI: A PRÓBA-HIBA ELJÁRÁS A GAZDASÁGPOLITIKÁBAN

Az elmúlt húsz esztendő gazdaságpolitikáját az úgynevezett próba-hiba (trial by error) eljárás jellemezte. A művelet a problémamegoldás egyik klaszikus módszere. Lényege, hogy a nem tapasztalati úton szerzett, hanem az a priori ismereteken alapuló, szóba jöhető megoldások egyes opcióit addig teszteljük egy adott problémán, míg végül jó megoldást nem kapunk. A megoldások egyes forgatókönyveinek kiválasztása lehet véletlenszerű, vagy tervezett, azaz a legjobb megoldásnak hitt opciótól a kevésbé jó megoldás felé haladó kiválasztás és alkalmazás. A következőkben felsoroljuk a metódus főbb jellemzőit, majd számba vesszük, hogy azok miként feleltethetők meg a gazdaságpolitikával való kísérletezésnek Magyarországon.

◆ **Megoldás-központúság:** A próba-hiba eljárás kísérletet tesz a jó megoldás megtalálására, ám nem ad választ a miért kérdésére, vagyis nem világítja meg, hogy egy megoldás miért jó, alkalmazhatóságának mi a magyarázata.

◆ **Probléma-specifikáltság:** A megoldások opcióit egy adott problémára generálják, ezért az eljárás mindig egy aktuális problémát old meg, nem többet.

◆ **Optimalitás-hiány:** Az eljárás sajátossága, hogy nem az optimális megoldást keresi, az első szuboptimális megoldás megtalálása a feladata. Ha ez megvan, a művelet lezárul, mindaddig míg új probléma nem jelentkezik.

◆ **Ismeret- és tudáshiányos környezet:** A módszert leginkább alacsony ismeret- vagy alacsony tudásszintet feltételező esetekben alkalmazzák.

KÖVETKEZTETÉSEK

Tardos Márton – Samuelsonra utalva – kifejti, hogy a közgazdaságtudomány inkább művészet, mintsem tudomány. A jó művész érzékeli az idők változását és azokat az új igényeket, amelyeket a változók hozhatnak magukkal. North az új idők hozta változásokra való felkészülés hatékonyságát attól teszi függővé, hogy a gazdaságpolitikai koncepcióalkotás során sikerül-e összehangolni a rendelkezésre álló társadalmi, gazdasági, technológiai és intézményes feltételeket, illetve, hogy le tudjuk-e követni, tudjuk-e befolyásolni az ezen tényezők közötti kölcsönhatásokat. Ez nem könnyű feladat, tekintve hogy a közgazdaságtan emberi tényezők által is befolyásolt elméletek, hitek, félelmek, látásmódok ütközésének terepe, ahol nem biztos, hogy a jó elgondolások nyernek, hanem a nyers erő által támogatott elképzelések. Magyarország példája kitűnően alátámasztja az elmondottak igazságtar-

talmát. Az elmúlt húsz esztendő teljesítményéből kiindulva, sem a változó idők rezdüléseit nem voltunk képesek időben felfogni, sem a hosszú távú stratégiaalkotásban nem jeleskedtünk; hagytuk, hogy azok az áramlatok sodorjanak magukkal, melyek mögött (politikai, gazdasági) erő tornyosult. Ez a sokrétű akadályozottság olyan késleltető együttható, mely egy a saját lábain is biztosan álló gazdaság számára is problémát okozott volna. A meglehetősen törekeny és nyitott (kiszolgáltató) magyar gazdaság számára viszont egyenesen végzetes – főleg hitelességi – deficitet jelentett, ami nem kis gond, abból kiindulva, hogy az üzleti környezet változásait mozgó kormányzati-gazdaságpolitikai kredibilitás a globális térben a gazdasági fejlődés fenntartásának kitüntetett jelentőséggel bíró eszközévé avanszált.

A feladat nem a minél gyorsabb menekülő utak explorációja, hanem a ciklusokon átívelő, optimális megoldások keresése. Olyan megoldásoké, melyek dinamikusak, komplex módon kezelik az állam, a piac, és a társadalom egyensúlyi problémáit. Az eddigi ismereteket, tapasztalatokat rendszerezni és szintetizálni tudja, annak érdekében, hogy a gazdaságpolitikai irányítások lefektetésekor ki lehessen zárni az adott esetben divatos, mégis a magyar sajátosságok miatt hosszú távon káros elemeket. Továbbá, mindezen eszközök eredményességéhez nemzetstratégiát kell alkotni, megítélésem szerint akkor is, ha nincs politikai konszenzus, ez a politikai elvi felelőssége a demokratikus berendezkedésű országokban.

A költségvetés-készítés válsága

Mint ahogy az elmúlt évi költségvetésből, úgy az ideiből is hiányzik a konkrét lépések mögötti vízió. A társadalmi struktúrák és az emberi természet megváltoztatását célzó reformradikalizmus már 2008 tavaszán elpárolgott. Míg a múlt évi költségvetés egyetlen tétje valójában az volt, hogy bukik-e a kormány, mára a Gyurcsány-kormány bukásával és a Bajnai-féle átmeneti kormány felállásával a tét úgy módosult, hogy egy borítékolható módon elvesztett választás előtt hogyan lehet olyan választási költségvetést készíteni, ami egyszerre képes minimalizálni a várható veszteségeket, ugyanakkor a strukturális reformok retorikája mögé bújva változatlanul elsőbbséget adni a politikai járadékvadászat szempontjainak.

A múlt évi költségvetés szerint a fenntartható egyensúly megteremtésének útjában súlyos akadályok tornyosulnak, az ideik szerint a világgazdasági válság még tovább nehezíti a korábban kitűzött célok elérését. Ahogy a tervezet fogalmaz: „a gazdaságpolitika válság által amúgy is erőteljesen behatárolt mozgásterét tovább szűkíti az a tény, hogy a magyar gazdaságot egy megkezdett, de még teljes mértékig be nem fejezett konszolidációs program végrehajtása közben érte a globális válság sokkhatása”. Lefordítva: ha a kormányon múlt volna, minden rendben lenne, a gazdasági válság azonban felülírta a várakozásokat. Mint ahogy korábban, az ideik költségvetés-tervezetben sem esik egy szó sem arról, hogy mennyiben járult hozzá a helyzet eszkálálódásához a szocialista(-liberális) kormány

elmúlt nyolc évének rövidtávú érdekeket követő haszonmaximalizáló logikája. Mi úgy gondoljuk, hogy a 2010-es költségvetésben is megmutatkozó „megszorítás politikája” nem független az elmúlt évekre jellemző „kormányzati filozófia”, a politikai túlélésnek alárendelt kormányzati praxis és a válságra adott európai válaszoktól eltérő magyar kormányzati gyakorlat szükségszerű következményeitől. A megkerülhetetlennek feltüntetett elvonások és spórolások úgymond az az ár, amit meg kell fizetnünk a strukturális reformokat is halasztgató baloldali kormányzás nyolc éve miatt.

A költségvetés pártpolitikai érdekeket követő megfontolásait csak úgy, mint a múlt évben, most is különböző stratégiákkal rejtik el. Míg a 2009-es költségvetés vitája során folyamatosan átcsoportosították az egyes költségvetési tételeket, módosító indítványokkal szinte percről-percre írták újra a költségvetést, amelynek segítségével napról-napra lehetett újabb és újabb rejtett forrásokra bukkanni, lehetőséget teremtve azáltal a baráti kabinet miniszteri pozíciót betöltő tagjainak a nyilvános erődemonstrációra és egyúttal a tartalmi vita ellehetlenítésére; addig az idén például az úgynevezett nem bontott tételek megjelenésével növelte a kormányzat az átláthatatlanságot, megnehezítve ezáltal az egyes jogcímenek elköltésre kerülő összegek megfelelő értelmezését.

A 2010-es költségvetés mögött álló logika nagy vonalakban a következő:

◆ A kormány eddig tette a dolgát, a világgazdasági válság azonban olyan lépéseket is igazol, aminek komoly társadalmi ára van;

◆ márpedig ez a helyzet: a kormány társadalmi szempontból nehezen védhető megvonásokkal és költségvetési támogatások megszüntetésével nehezíti a szociális juttatásokat igénybe vevők helyzetét;

◆ mindezt azonban úgy teszi, hogy szem előtt tartja a tradicionálisnak tekinthető szocialista szavazói csoportok érdekeit (a teljes kiadási tortából a legnagyobb szeletet továbbra is a különféle nyugdíjuttatásban részesülők hasítják ki; a kormány csökkenti a távhő áfáját);

◆ s persze szem előtt tartja a politikai járadékvadászat szempontjait is (míg a H1N1 vakcinák beszerzésére, tisztázatlan körülmények között több mint hárommilliárdot fordít a kormány, addig a rákbetegek országos szervezeteinek, vagy a határon túli kisebbségeknek meg nem jut);

◆ míg a tervezet számos strukturális lépésről is beszámol (erősödik a nyugdíjrendszer fenntarthatósága, célzottabbá és hatékonyabbá válnak a társadalmi juttatások, takarékosabbá válik az állami intézményrendszer működése), addig a számokból kiderül, hogy jövőre az állam magára hasonló nagyságrendben költ, mint az idén;

◆ még mindig nem került sor ugyanis egy olyan állami feladatkataszter teljes körű végiggondolására, amely révén el lehetne dönteni, hogy melyek az állami feladatok és melyek nem azok, így nemcsak az önkormányzatok, vagy a közösségi közlekedés jár jövőre rosszul, de e szolgáltatások igénybevevői, az állampolgárok is, hiszen nem egy állam-piac közötti munkamegosztásról, hanem az állami kiadások fűnyírószerű lefaragásáról van szó;

◆ s végül azt sem látni, hogy milyen lépések is fognak hozzájárulni a foglalkoztatás bővüléséhez, a versenyképesség javulásához, ha a hazai kis- és közepes vállalkozások még mindig nem tekinthetők a költségvetési tervezés nyertesének.

Tanulmányunk a következő címen teljes terjedelemben megtekinthető:

<http://www.szazadveg.hu/kutatas/letolthetotanulmanyok/koltsegvetes-elemzes/>

A társadalom válsága

A Nemzeti Érdek válsággal foglalkozó számában külön tanulmányban vizsgáltuk a gazdasági válság társadalmi hatásait.

2008 nyarán, az amerikai hitelválság kirobbanásakor még csak egy szűk szakértői réteg volt tisztában azzal, a krízis világszintű következményekkel járhat. A magyar lakosság első reakciói is azt mutatták, a krízist csak egy tőlük távol eső problémának tartották és kevesen féltek attól, hogy saját személyes életükre is hatást gyakorolhat. 2008 végére mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy a probléma világszintű és a hatások alól nem vonhatja ki magát Magyarország sem. Ezzel párhuzamosan a lakosság egyre inkább érintetté vált, ami a szubjektív válság-érzékelés jelentős növekedést eredményezett. A krízis és a magyar gazdaság sebezhetősége miatt a magyar valuta gyors leértékelődésbe kezdett, ami a devizahittel rendelkező háztartások tömegét sok esetben megoldhatatlan problémák elé állította. A munkanélküliség 2009 márciusára 10 százalékos közeli szintre emelkedett. Ezzel párhuzamosan – a fokozódó szociális feszültségekből táplálkozva – a közbiztonság kedvezőtlen helyzete is egyre inkább a közérdeklődés fókuszába került. Természetesen a felsorolt okokon kívül, a teljesség igénye nélkül említhetnénk még a felpörgő inflációt, a reálbérek csökkenését, a 13. havi nyugdíj és a közalkalmazotti bérek körüli – kibeszéletlen – vitákat is.

Tanulmányunk legfontosabb megállapítása a következő pontokban foglalhatóak össze:

1. A magyar társadalom kezdetben kifejezetten lassan reagált a tengerentúli illetve nyugat-európai hírekre. Az amerikai hitelválság egy távoli probléma volt csupán, ami nem hatott ki az emberek mindennapi életére. Ezt természetesen a hazai politikai-gazdasági elit bizonyos szereplőinek téves helyzetértékelése is táplálta, hiszen a kezdeti időszakban számos olyan nyilatkozat látott napvilágot, amely szerint a krízis nem lesz – nem lehet – jelentős hatással hazánkra. A tengerentúlon szeptemberben kirobbant hitelválság eredményeként októberre gyakorlatilag már a magyarországi közérdeklődésben is primer témának számított a gazdasági krízis. Jól példázza ezt, egy 2008 októberében végzett közvélemény-kutatás, melynek eredményei szerint a lakosság a megelőző hetek legjelentősebb hazai történései kapcsán már többségben a hitelválsággal kapcsolatos fejleményeket jelölte meg. Az átlagosnál nagyobb mértékben tartottak a kialakult helyzet kedvezőtlen következményeitől a 35-54 évesek, a nagyobb városokban élők és a megtakarítással, befektetéssel rendelkezők. 2009 elején visszatekintve a 2008-as évre, már a megkérdezettek 92 százaléka úgy nyilatkozott, hogy romlott az ország gazdasági helyzete az elmúlt egy esztendő alatt. Ezzel párhuzamosan a lakosság kétharmada számolt be saját anyagi helyzetével kapcsán romlásáról. Az ország tavalyi gazdasági teljesítményét a

társadalom minden csoportja negatívnak értékelte, jöllehet az MSZP-szavazók, az inaktívak és az 55 évnél idősebbek az átlagnál valamivel kedvezőbben látták hazánk múlt évi teljesítményét. A saját anyagi helyzetük alakulását leginkább negatívan a Fidesz szavazói látták, de az átlagnál rosszabbul vélekedtek a vidéken élők, az alacsony iskolai végzettségűek és a kis jövedelemmel rendelkezők is.

2. A valuta leértékelődését követően hamar a hazai figyelem középpontjába került a törlesztő részek fizetésének esetleges problémája. Ennek oka mindennek előtt az volt, hogy már a hazai deviza euróval és svájci frankkal szembeni kezdeti értékvesztése is jelentős nehézségeket okozott a társadalom devizahittel rendelkező tagjainak. Éppen ezért gondoljuk úgy, a krízis kapcsán talán az egyik legérdekesebb kérdés, hogy a megtakarítással és a hitelekkel rendelkezők miként viszonyultak a válság – lehetséges – következményeihez. A 2008. októberi adatok szerint a megkérdezettek jelentékeny része volt az, aki lépéseket tett megtakarításai és befektetései védelmében. Jóval többen voltak azok, akik nem szándékoztak semmit tenni. A legtöbbben mégis azok voltak, akik nem is tudtak volna, tekintettel arra, hogy saját bevallásuk szerint semmilyen megtakarítással vagy befektetéssel nem rendelkeztek.

3. Talán az egyik legfontosabb válság által generált probléma a munkahelyek számának drasztikus visszaesése volt. A krízis kirobbanása óta eltelt időben jelentősen megnőtt az állással nem rendelkezők társadalmon belüli aránya. Egy év leforgása alatt a társadalmon belüli arányuk 1,7 százalékkal növekedett. 2009 tavaszára a munkahellyel nem rendelkezők aránya országosan megközelítette a 10 százalékos szintet. Ez egyben azt is jelentette, hogy az idei év első negyedében a foglalkoztatottak száma mindössze 3 764 000 fő volt országosan.

4. A gazdasági és politikai krízis mellett volt még egy tényező, amely komolyan befolyásolta a társadalom válságát. A közbiztonság válsága. Mind országosan mind helyi szinten kedvezőtlennek nevezhető a biztonságérzékelés, ugyanakkor az egyértelműen látszik, hogy helyi szinten az emberek kedvezőbb véleménnyel vannak a lokális helyzettel kapcsolatban, mint ahogyan az ország egészének biztonsági állapotáról vélekednek. A lokális érzékeléssel kapcsolatban elmondható, hogy az ország egyes régiói között jelentős eltérések vannak. Ennek következtében a legbiztonságosabb Nyugat-Dunántúl és a legrosszabb helyzetben lévő Észak-Alföld és Észak-Magyarország eredményei között 17 pontos eltérést regisztrálhattunk 2009. áprilisában. Ezek az eredmények azonban azt mutatják, hogy az ország bizonyos részein még a helyi szintű biztonságérzékelés is igen kedvezőtlennek nevezhető.

5. Végül, de egyáltalán nem utolsósorban. Az eddig ismertetésre került eredményekből következik, következhet a társadalom közérzetének válsága. Hiszen az ország előtt álló számos kihívás és az ezek megoldásával kapcsolatban tapasztalható bizonytalanság egyértelműen negatívan befolyásolta a társadalom közérzettel kapcsolatos preferenciáit is. A tanulmány által vizsgált időszakban a kormányzat egyértelműen úgy interpretálta a kialakult helyzetet, –elsősorban az ellenzék kommunikációjával szemben– hogy az közel sem annyira kedvezőtlen. Ezzel szemben a közvélemény-kutatási adatok egyértelműen azt mutatták a társadalom közérzete ugyancsak kedvezőtlenül alakult a gazdasági krízis elmélyülésével párhuzamosan.

Autonómiák válsága

Írásunk három, az állam működésében fontos szerepet játszó alrendszer, az önkormányzatok, az akadémiai és a civil szféra rövid értékelését célozza meg. A három terület, jellegénél, működésénél és „hivatottságánál” fogva látszólag teljes mértékben egymástól különbözőnek és elkülönülőnek tűnik, még akkor is, ha nyilván mindenki számára egyértelmű, hogy vannak olyan az állam szerepfelfogásából és funkcionális mechanizmusaiból adódó közös „működési halmazok”, amelyekben a területek kooperálása, együtt dolgozása, valamint, - nyilván ebből kifolyólag- egymásra hatása megvalósul. Ezen a tényezőkön kívül azonban van egy - tulajdonképpen több – szempont, amely sokkal „közelebb hozza egymáshoz” a három vizsgált struktúrát, mint azt „első ránézésre” gondolnánk. Ez pedig nem más, mint az irányításuk vezetési és szervezési elvét adó önirányítás, önkormányzás: az autonómia.

Magyarországon a demokratikus átmenet, a rendszerváltás vívmányai teremtették meg az „önrendelkezés”, az autonómiává válás jogosultságait és feltételeit.

A mostani gazdasági krízis, - a Válság- nem előidézője, hanem időben legutolsó állomása az alrendszerek válságának. A Válság – az anyagi problémák elszaporodása- felszínre hozta, a politikai és társadalmi közbeszéd tárgyává tette az alrendszerek hosszú ideje tartó szerkezeti-működési problematikáját. Éppen ezért, a pénzügyi problémák megoldása, a Válság felszámolása nem jelentené

egyúttal a szektorális nehézségek leküzdését. Több kell ugyanis: szerkezeti-működési szempontból át kell alakítani mindhárom területet. Az elmúlt időszakban, az önkormányzatok és az MTA területén megkezdődött reformfolyamatot folytatni kell. A civil társadalom megteremtése komplexebb megoldást igényel. Itt nem elég a működési keretek „megtisztítása”, hanem tudatos politikai eredményeként kell végre megteremteni és fejleszteni a civil társadalmat.

Mindhárom terület a torz módon értelmezett „demokrácia-felfogás”/ok miatt került abba a helyzetbe, amely magában kódolta a rossz, vagy nem kellően hatékony működési gyakorlat kialakulását. Az önkormányzati rendszernél, a régi állam-szocialista modellt elutasító „túlzott szabadságvágy”, függetlenedési kíváncsalom okozta, hogy egy olyan szétaprózódott önkormányzati struktúra került kialakításra, amely eleve magában rejtette a nehézkes működést, vagy működésképtelenséget. Ezzel szemben a Magyar Tudományos Akadémia rendszerváltást követő működésének éppen az volt a jellegzetessége, hogy sem a szabályozás, sem a vezetési-szerkezeti viszonyok nemigen változtak, a „régirendszer” gyakorlatilag tovább élt a tudományos intézmény viszonyain belül. Bebetonozódtak az állam-szocialista struktúrák, nemcsak a szerkezet, nem is csak a működés, hanem az MTA belső szociológiáját tekintve is. Míg harmadikként olyan alrendszerrel, a civil szervezeti hálóról értekezünk, amely a rendszerváltást követő „társadalmi mozgá-

sokból”, a korra jellemző civil kezdeményezésekből erőt merítve nagy fejlődésnek indult, mára azonban elveszítette korábbi lendületét, túlságosan „átpolitizálttá” vált és így nem bontakoztathatja ki valódi társadalomformáló képességét.

A válság állapotát, mélységét tekintve a területek különböző szinten állnak. Az önkormányzati rendszer mély válságos állapota mára működési végveszélybe hozta az egész szférát. Az „Akadémia válsága” valóban csak idézőjelben értendő, hiszen valójában működési-szerkezeti és kvázi-morális rendellenességekről beszélhetünk „csupán”. A civil szféra válsága pedig szerepfelfogási, önértékelési jegyekkel mutatkozik. Ami a láthatóságot illeti: az önkormányzatok válsága minden állampolgár számára látható volt, hiszen mindenki önkormányzatokban él, így a probléma „előttünk” rajzolódott ki. Az Akadémia esetében arról beszélhetünk, hogy csupán a szakma, a tudomány berkein belül zajlott vita, csak abban a közegben érzékelhetőek a nem megfelelő működés problémái. Mindezekkel szemben a civil szféra, a civil társadalom válsága szinte rejtve maradt, hiszen a probléma felismerése „kívülállóságot”, világlátottságot követel. Ismerni kell a jól működő civil társadalmak gyakorlati működését, látni kell, hogy miben különböznek a magyarországi gyakorlattól.

Mindhárom terület torz működésének egyik alapja a politika, azaz a rendszerváltó politikai elit döntéshozatalában, „viselkedésében” keresendő. Vagy túlzottan szabályozta, vagy túlzottan magára hagyta, vagy túlzottan beavatkozott, mindenestre túlzottan hatott az alrendszerekre. A politikai osztály rugalmatlanságán múltott, hogy a problémakezelés nem időben történt és hagyta, hogy az anomáliák, működési nehézséggé, majd válságos helyzetté mérgesedjenek. A ma regnáló politikai elit gyökeres szerepfelfogás-változtatása nélkül nincs megoldása a jelenlegi válságos helyzetnek. Megoldást kell keresni és megoldást kell találni a problémákra. Egyfelől azonban ne legyen kétségünk: az autonóm alrendszerek válsága a húszéves magyar demokrácia válságát jelenti.

A biztonság válsága

Ma már közhelynek számít, hogy az elmúlt egy évben egy globális pénzügyi-gazdasági világválság alakult ki a földön. Maga a krízis kemény próba elé állította a nemzetállami és a nemzetközi intézményeket egyaránt. A kérdés a szűkebb nemzetközi térben – az Európai Unióban - elsősorban az, hogy a krízis a gazdasági alrendszeren belül megállítható vagy tovább rombolja a társadalmi integrációt egy szociális válság képében. A válasz ma még nem egyértelmű, ugyanakkor megnyugtató, hogy Nyugat-Európában az állam erős és aktív, a társadalmi szolidaritás működik, a jóléti állam intézményrendszere képes volt eddig is minden komolyabb politika-gazdasági- és társadalmi krízis negatív hatásait kezelni.

Magyarország azonban nincs ilyen szerencsés helyzetben: a pénzügyi-gazdasági krízis eskalálódása a szociális szférára bizonyos. A mai magyar állam ugyanis gyenge, lezüllett állapotban van, a kényszerű kormányfő-váltás nem oldotta meg az évek óta tartó hitelességi deficitet, a jóléti állam intézményrendszere a nyugat-európai értelemben soha nem épült ki, sőt a társadalmi szolidaritás is romokban hever, elég ha csak a cigány kisebbséggel kapcsolatos negatív tartalmú többségi vélekedésekre utalunk. Mindezt betetőzve a Bajnai-kormány a pénzügyi-gazdasági- és egyre inkább szociális válság negatív hatásait úgy kívánja orvosolni, hogy jelentős forrásokat von ki a szociális ellátórendszerből, ezzel is további zavarokat okozva a társadalmi újratermelés amúgy is göröngyös folyamatába.

Úgy véljük tehát, hogy az állam képtelenné vált a szolidaritás és a méltányosság mindenkinek kijá-

ró biztosítására, sőt a magyar társadalom többsége úgy vélekedik, hogy az államot megtestesítő rendvédelmi szervek több esetben alkalmatlanok a közbiztonság szavatolására is. A kérdés számunkra azonban nem az, hogy beazonosítsuk milyen területeken, alrendszerben fedezhetők fel az utóbbi években a válság jelei, ezek negatív hatásaival, hátrányos következményeivel ugyanis a mindennapokban találkozhatunk, sokkal inkább az, hogy a krízisből adódó következmények biztonságpolitikai értelemben vett kockázatokkal járnak-e. Beszélhetünk-e valóban a biztonság válságáról?

Álláspontunk szerint azonban legelőször is szükségszerű leszögezni, hogy a Magyarországon tapasztalható krízis-együttes, valamint az azt megjelenítő biztonsági kockázatok megjelenését alapvetően nem a globális pénzügy-gazdasági válság eredményezte, ezek a válságelemek ugyanis már évek óta érzékelhetők. Csupán arról van szó, hogy a globális krízis felerősítette ezeket a már korábban regisztrálható válságtüneteket.

A bipoláris világ bukása után világossá vált, hogy a biztonság fogalmát nem lehet leszűkíteni pusztán a katonai jellegű fenyegetésekre, bár már korábban is történtek kísérletek a definíció kiszélesítésére. Ma már szakmai közmegegyezés van a tekintetben, hogy a biztonságot számos tényező együttes hatását figyelembe véve komplex módon lehet és kell értelmezni. Így a biztonságban van – többek között - politikai, gazdasági, szociális, ökológiai, közbiztonsági és természetesen katonai stb. vetülete.

GAZDASÁGI VÁLSÁG – GAZDASÁGI BIZTONSÁG

Különösebb bizonyítékot ma már ne kell felhozni arra, hogy a pénzügyi-gazdasági válság kíméletlenül érezteti hatását az országban. Az világossá válhatott, hogy a gazdasági krízis kezdőpontja 2005-2006-tól datálható, a tavaly jelentkező globális dekonjunktúra legfeljebb leplezetlenebbül mutatja be az eddig folytatott gazdaságpolitika és gazdaságfilozófia tarthatatlanságát. A mindezen bizonyítékok alapján a gazdasági alrendszerben mutatkozó biztonsági kockázatokat a következőkben véljük felfedezni:

- ◆ A gazdasági fejlődés rekordméretű visszaesése (a GDP 6-7 százalékaival), illetve a gazdasági növekedés stagnálása éveken keresztül és az ebből származható szociális feszültségek.
- ◆ Gazdasági leszakadás a régió többi országához képest.
- ◆ Az állami szuverenitás korlátozása a nagyarányú hitelnövekmény és államadósság miatt. Azaz csökken az állam cselekvési képessége.
- ◆ Az anyagi források hiánya miatt nőhet az állami vagyon további privatizálása, s ezzel tovább nőhet a multinacionális tőke túlsúlya az országban. Biztonsági kockázatokkal járhat egyes nemzetstratégiai szempontból kiemelten fontos állami vagyontárgy (pl. vízközművek) privatizálása.
- ◆ Az anyagi források hiányának pótlása érdekében felgyorsulhat és egyben egyszerűsödhet az uniós források lehívása, ez viszont a korrupció (gazdasági jellegű bűncselekmények) további növekedését vonhatja maga után.

◆ A kilátástalan gazdasági jövő következtében nőhet a fekete- és a szürkegazdaság aránya.

◆ A kormány további hitelvesztése a külföldi tőke és a nemzetközi beruházások kivonásával, illetve elhalasztásával járhat együtt.

SZOCIÁLIS VÁLSÁG – SZOCIÁLIS BIZTONSÁG

Magyarország esetében a társadalomnak már most egy jelentős része (3-3,5 millió ember) szociális válságban él. Ez a tény önmagában azonban még nem értelmezhető biztonságpolitikai kérdésként. A legfontosabb biztonsági kihívásként ezen a területen a következőket tartjuk:

- ◆ A jövedelmi olló tovább nyílik, a középosztály elveszti társadalomintegrátori státusát.
- ◆ Folytatódik a népességfogyás és a társadalom elöregedése. Ez a munkaerő-piaci problémák mellett a nyugdíjrendszer összeomlását veszélyeztetheti.
- ◆ A további tömeges elszegényedés tovább rombolja a társadalmi szolidaritás kötelékét, munióciót és társadalmi nyújt a radikális politikai mozgalmak és pártok számára. Növekszik a társadalmi előítéltesség, a kirekesztettség szintje.
- ◆ Növekszik a cigány populáció aránya, mely jelentős konfliktusokat eredményezhet a többségi és a kisebbségi társadalom közötti kapcsolat több fórumában (pl. szociális ellátás, oktatás, demográfiai problémák, növekvő rasszizmus). A modern társadalmak számára ráadásul az egyik legnagyobb veszélyforrást a szegregált, leszakadó és integrálatlan közösségek jelentik.

A KÖZREND VÁLSÁGA – KÖZBIZTONSÁG

A magyar társadalom a közbiztonságot illetően nem érzi magát biztonságban. Az elemzések szerint a magyar polgárok a közbiztonság általános, országos állapotát kifejezetten kedvezőtlennek látják. Álláspontunk szerint az állampolgároknak a közbiztonságról formált lesújtó véleménye mögött elsősorban a rendőri szervezetrendszerrel kapcsolatban kialakított hitelességi deficit húzódik meg. A hitelvesztés pedig további negatív folyamatokat (pl. pályaelhagyás) generált a rendőrség életében.

A hitelvesztés mellet azonban még egy – tulajdonképpen előre kódolható – társadalmi folyamat, a többségi társadalom és a cigány kisebbségi társadalom közötti egyre agresszívabbá váló konfrontáció rombolta a polgárok közbiztonságba vetett hitét (szubjektív percepció). Napjainkra egyre égetőbb és nyilvánvalóbb kérdés a többségi társadalom és a kisebbségi cigány társadalom között kialakult társadalmi feszültség, amely az utóbbi időszakban már egyértelműen közbiztonsági témaként (is) tematizálódott a politikai diskurzusban.

A közbiztonság esetében tehát az alábbi biztonsági kockázatokat véltük beazonosítani:

- ◆ A rendőrséggel szemben megfigyelhető társadalmi bizalomvesztés.
- ◆ A rendőrségi munka társadalmi és anyagi presztízsének alacsony szintje.
- ◆ A rendőrség költségvetési támogatásának elégtelen volta.
- ◆ Felkorbácsolt indulatok a többségi és a cigány kisebbségi társadalom között, valamint elfogadhatatlan közbeszéd a „roma bűnözésről” és a többségi és a kisebbségi társadalom között kialakulófélben lévő polgárháborús helyzetről.

◆ A bűnözési arány – annak ellenére, hogy a tanulmányban említett ismertté vált bűncselekmények száma 20 ezerrel visszaesett – továbbra is magasnak minősíthető.

KATONAI BIZTONSÁG – KÜLÖNÖSEBB VÁLSÁGTÜNETEK NÉLKÜL

A katonai biztonság szavatolása esetében az állam legfőbb célja a területének és lakosságának a védelme. Ebből a szempontból az ország katonai biztonsági környezete a globális válság időszaka alatt alapvetően nem változott. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy Magyarországot, vagy az EU, illetve a NATO valamely más tagállamát hagyományos jellegű katonai agresszió nem fenyegeti, sőt ez középtávon (5-10 év) sem valószínűsíthető. Mindebből következik, hogy a Magyar Honvédség önálló műveleti alkalmazásával (országvédelem) a közeljövőben biztosan nem kell számolni.

A katonai biztonsági kockázatokat elemezve tehát megállapíthatjuk:

- ◆ Az ország közvetlen katonai fenyegetettségnek nincs kitéve, miközben a Magyar Honvédség a jövőben is aktív marad a nemzetközi békeműveletekben.¹
- ◆ Az ország területe elleni terrortámadás esélye minimális, ugyanakkor a nemzetközi katonai missziókban feladatokat vállaló magyar csapatok ellen akár masszívan is növekedhet a terrortámadás ve-

.....
¹ Ez utóbbi állítás megalapozottságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy az 51/2007-es OGY-határozat a „Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól” kiemelt prioritásként kezeli a nemzeti és a nemzetközi keretek közötti alkalmazás követelményeinek egyaránt megfelelni tudó katonai képességek kialakítását.

szélye. Ebből adódóan a Magyar Honvédség állományát érintő személyi veszteség is továbbnöhet.

◆ Komoly kockázati tényező ugyanakkor, hogy a honvédséggel szemben támasztott igen ambiciózus elvárások teljesítéséhez a Magyar Országgyűlés (és persze a kormány) nem rendel megfelelő forrásokat. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy a honvédelmi szektor krónikus alulfinanszírozottsága nem a globális világgazdaság begyűrűzésének köszönhető, hiszen legalább már 4-5 éve tart. Legfontosabb oka, hogy a 2. Gyurcsány-kabinet 2006-os regnálása óta a pénzügyi kormányzat a konvergencia-program tarthatósága érdekében minden alrendszerből - így a katonáiból is - jelentősebb forrásokat vont el, illetve az új, Bajnai-rezsim is legfeljebb a pénzügyi háttér szinten tartásában érdekelt. Ez a fiskális logika nem teszi lehetővé, hogy a köz-eljövőben a honvédelmi költségvetés helyzete radikális módon megváltozzon, miközben évről-évre tovább rombolja a magyar honvédségi állomány társadalmi és anyagi presztízsét.

Referencia irodalom

- ◆ G. FODOR GÁBOR – KERN TAMÁS: *A rendszerváltás válsága / The Crisis of the Regime Change*. Századvég Kiadó, Budapest
- ◆ G. FODOR GÁBOR – KERN TAMÁS: Miért nem jött létre társadalmi-gazdasági megállapodás Magyarországon? A Nemzeti Csúcs helye a magyar tripartizmus rendszerváltás utáni történetében. In *Magyarország Politikai Évkönyve...* 528–549.
- ◆ G. FODOR GÁBOR – KITTA GERGELY: Kommunikációs paradigma, avagy a kormányzás uralkodó beszédmódja. *Politikatudományi Szemle*, 1. 97-116.
- ◆ G. FODOR GÁBOR – STUMPF ISTVÁN: *(V)álságkormányzás. A 2. Gyurcsány-kormány harmadik éve*. Századvég, Budapest
- ◆ G. FODOR GÁBOR: A progresszió válsága – A reformpárti ideológiai kontinuum. *Nemzeti Érdek*, Nyár (10.) 5–19.
- ◆ G. FODOR GÁBOR: Az érdek mint a politika mozgatórugója. In Kéglér Ádám – Bayer József (szerk.): *Kormányzati, gazdasági és civil érdekérvényesítés az Európai Unióban*. MTA PTI, Budapest.
- ◆ G. FODOR GÁBOR: Bevezetés – A (v)álságkormányzás természetrajza. In *(V)álságkormányzás...* 9–27.
- ◆ G. FODOR GÁBOR: The ‘Strong State’ Paradigm. Good government and the state in Central and Eastern Europe – Why we need a stronger state? – In Tzifakis, Nikolaos ed.: *Reforming Europe: The Role of Centre-Right*, Springer (közlésre elfogadva)
- ◆ G. FODOR GÁBOR: The Two ‘Faces’ of Political Creativity. In Femia, Joe – Körösenyi András – Slomp, Gabriella (eds.): *Political Leadership in Liberal and Democratic Theory*. Imprint Academic
- ◆ GIRÓ-SZÁSZ ANDRÁS – HÉJJ DÁVID – SCHULTZ GÁBOR: A Fidesz-MPSZ alakulása 2008-ban. In Sándor Péter, Vass László (szerk.) *Magyarország Politikai Évkönyve*, 2009 Demokrácia Kutatások Központja Alapítvány, Budapest
- ◆ HÉJJ DÁVID – KMETTY ZOLTÁN: A válság társadalmi hatásai. *Nemzeti Érdek*, 2009 nyár
- ◆ HÉJJ DÁVID: A kormányzat társadalmi megítélése In *(V)álságkormányzás...*
- ◆ HÉJJ DÁVID: Egészségügy In *(V)álságkormányzás...*
- ◆ KERN TAMÁS – KOLLER INEZ: Régióidentitás a Dél-Dunántúlon a megyei napilapok tükrében. In Pálné Kovács Ilona (szerk.): *A politika új színtere a régió*. Századvég Kiadó, Pécs-Budapest
- ◆ KERN TAMÁS – ROMHÁNY GERGELY: Integrált rendőrség, állandósuló állampolgári bizalmatlanság – a rendészeti és a rendőrségi munka értékelése. In *(V)álságkormányzás...* 437–462.
- ◆ KERN TAMÁS: A biztonság válsága. *Nemzeti Érdek*, 2009/2. szám, 77–92.

- ◆ KERN TAMÁS: A magyar honvédelem központi finanszírozása a 2010. évi költségvetés tükrében. *Nemzet és Biztonság*, 2009/10. szám, 76–84.
- ◆ KERN TAMÁS: Nemzetközi katonai szerepvállalás és a közjó. Avagy mit keresnek a magyar katonák Afganisztánban? *Századvég*, 2009/1. szám, 147–155.
- ◆ KERN TAMÁS: Óvatos továbblépés, politikai konszenzus, állandósuló anomáliák. Biztonság- és katonapolitika 2008-ban. In *Magyarország Politikai Évkönyve ...* 1307–1323.
- ◆ KERN TAMÁS: Vázlat 10 pontban a rendszerváltás utáni védelem- és a katonapolitikáról. Az elért eredmények és a felhalmozódó deficittek. In A Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának kiadványsorozata. Sorozatszerkesztő: Fischer Ferenc, Ormos Mária, Harsányi Iván. PTE, Pécs, 119–136.
- ◆ KERN TAMÁS: Védelem- és katonapolitika – politikai konszenzus a költségvetési ellehetetlenülés határán. In *(V)álságkormányzás....* 463–487.
- ◆ KITTA GERGELY: A gazdaságpolitikai stratégiaalkotás válsága. *Nemzeti Érdek*, III. évf. Nyár/2. szám. 33–47.
- ◆ KITTA GERGELY: A politikai elit tehetetlensége – politika és kormányzás a kommunikáció fogságában. In 202–216.
- ◆ KITTA GERGELY: Gazdaság és gazdaságpolitika. In *Válságkormányzás...* 85–113.
- ◆ SCHULTZ GÁBOR: Az autonómiák válsága-autonómiák a Válságban. *Nemzeti Érdek*, 2009/2. szám, 62–76.
- ◆ SCHULTZ GÁBOR: Önkormányzatiság és területi közigazgatás – válságos idők. In *(V)álságkormányzás...* 413–33.
- ◆ STUMPF ISTVÁN: A Gyurcsány kormány bukása. In *(V)álságkormányzás...* 27–48.
- ◆ STUMPF ISTVÁN : Kormányválságtól a válságkormányzásig. A szocialista-liberális koalíció felbomlása és a kisebbségi kormányzás kihívása. In *Magyarország Politikai Évkönyve...* 473–490.
- ◆ STUMPF ISTVÁN – GELLÉN MÁRTON: A jó kormányzás felé. In Verebélyi Imre, Imre Miklós (szerk.): *Jobb közigazgatás helyben járás és visszafejlődés helyett.* Századvég Kiadó, Budapest, 9–27.
- ◆ STUMPF ISTVÁN: Az állam újrafelfedezése és a Neoweberiánus állam. In Virág György (szerk.): *OKRI Szemle, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest*, 110–124. old.
- ◆ STUMPF ISTVÁN: A konzervativizmus jövőjéről. In Bayer József (szerk.): *Európai pártcsaládok és ideológiák a XXI. század elején*, Budapest MTA PTI. 127–132.
- ◆ STUMPF ISTVÁN: Állam és kormányzás. *Jog-Politika-Állam* 2009/3. 150–173.
- ◆ STUMPF ISTVÁN: Szakmai alapú közigazgatás-a neoweberiánus állam. In Halm T. – Vadász J. (szerk.) *A modern állam feladatai.* Magyar Közgazdasági Társaság- GSZT, Budapest, 92-104.
- ◆ STUMPF ISTVÁN: Államszerkezet és kormányzati szektor. In Sándor Péter–Stumpf Anna–Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évtizedkönyve. A magyar demokrácia kormányzati rendszere (1988–2008)* DKMKA 2009, Budapest.
- ◆

A „Jó kormányzás és az állam 2009” kutatási projekt résztvevői

Gaszó Tibor

Közgazdász-szociológus, a Századvég Alapítvány elnöki főtanácsadója. Szakterülete: empirikus szociológia, közvélemény-kutatás.

G. Fodor Gábor, PhD.

Politológus, a Századvég Politikai Elemzések Központjának kutatási igazgatója, az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetének adjunktusa, a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézetének munkatársa. Kutatási területe: kormányzás-kutatás, állam-elmélet, politikai filozófia, politikai gondolkodás vizsgálata.

Giró-Szász András, PhD.-aspiráns

Történész-politológus, a Századvég Alapítvány ügyvezető igazgatója, szakterülete: jobbközép-néppártosodás Európában, menedzseri kormányzás.

Héjj Dávid

Szociológus, a Századvég Politikai Elemzések Központjának tudományos munkatársa. Szakterülete: a párt és pártrendszer kutatás, közvélemény-kutatás, egészségügy.

Kern Tamás, PhD.-aspiráns

Szociológus-politológus, a Századvég Politikai Elemzések Központjának tudományos főmunkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Politikai Tanulmányok Tanszékének oktatója. Kutatási területe: magyar politikai rendszer, biztonság- és katonapolitika.

Kitta Gergely

A Századvég Politikai Elemzések Központjának tudományos munkatársa, az intézet Médiaműhelynek tagja, kommunikációs szakember. Szakterületei: a média és a gazdaság.

Schultz Gábor

Politológus, a Századvég Politikai Elemzések Központjának tudományos munkatársa. Kutatási területe: regionális politika, területfejlesztés, pártkutatás.

Somogyvári Mihály

Szociológus, a Századvég Alapítvány munkatársa. Kutatási területe: a határon túli magyarokkal kapcsolatos kormányzati politika, szociálpolitika.

Stumpf István, PhD.

A Századvég Alapítvány elnöke, az Orbán-kormány kancelláriaminisztere, a Magyar Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézetének munkatársa, az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetének oktatója. Kutatási területe: politikai szocializáció, közigazgatás.

Szabó Andrea, PhD.

Szociológus-politológus, a Századvég Politikai Elemzések Központjának kutatási igazgató-helyettese, a Magyar Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézetének munkatársa, az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetének oktatója. Kutatási területe: ifjúságpolitika és szociológia, választás-szociológia, médiaelemzések.